ARH Diss. B-26677

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

NSV LIIDU AJALOO KATEEDER

Neeme Randrüüt.

DIPLOMITÖÖ

EESTI ASUTAVA KOGU TEGEVUS EESTI VABARIIGI KONSTITUEERIMISEL.

Juhendanud: professor K.Siilivask.

TRÜ NSV Liidu ajaloo kat.
inventar nr. 2289

TARTU 1972

SISSEJUHATUS.

Käesoleva töö autor on seadnud endale ülesandeks anda ülevaade Eesti Asutava Kogu tegevusest Eesti Vabariigi põhiseaduse väljatöötamisel. Kahjuks ei ole Eesti NSV ajaloolased pööranud märkimisväärset tähelepanu Eesti Asutava Kogu tegutsemisele, kuigi see asutus vormistas lõplikult kodanluse diktatuuri Eesti Vabariigi näol. Samuti peab märkima lünki Eesti poliitiliste parteide ajaloo uurimisel. Seni on suurema tähelepanu osaliseks saanud sotsiaaldemokraadid, kelle kohta on valminud ja avaldatud trükis monograafia H.-A.Lebbini sulest.[1] Isikukultuseaegne skemaatiline ajalookäsitlus on jätnud jälje ka Eesti poliitiliste erakondade arengu ja tegevuse äärmuslikele käsitlustele - kõik parteid, välja arvatud muidugi EKP, on viidud ühise nimetaja alla - kodanlik-natsionalistlikud, reaktsioonilised, rahvavaenulikud jne.[2]

---

1. H.-A.Lebbin.Sotsiaaldemokratismi pankrot Eestis. Tallinn,1970.

2. vt.näiteks J.Saat.Kommunistide võitlus kodanlik-natsionalistlike parteide vastu Eestis.Tallinn,1953.

Laias laastus on see muidugi lähedal tõele, kuid Eesti ajaloo uurimisele toob see pigem kahju, kui kasu.

Antud töö esimeses peatükis heidetakse põgus pilk Eesti erakondade kujunemise ajaloole, pöörates peatähelepanu Eesti Asutavas Kogus esindatud parteide programmiliste nõudmiste arengule. Selleks on kasutatud trükis avaldatud programme ja parteide häälekandjates avaldatud programmilisi materjale.

Kuna Eesti Vabariigi konstitueerimine toimus kahes etapis, jälgitakse II-s peatükis Vabariigi valitsemise ajutise korra väljatöötamist ning vastuvõtmist Asutava Kogu poolt ja kolmas peatükk vaatleb alalise põhiseaduse koostamise käiku ning vastuvõttu. Töö nende peatükkide kirjutamisel on allikatena kasutatud Eesti NSV ORKA-s leiduvaid materjale - peamiselt Eesti Asutava Kogu ajutise põhiseaduse komisjoni protokolle ja Põhiseaduse komisjoni istungite protokolle.[1] Samuti on kasutatud Eesti Asutava Kogu istungite protokolle.[2]

Nagu juba eespool märgitud, ei ole vabariigi konstitueerimise probleeme käsitletud eriuurimustes, kuid on antud mõningates töödes hinnanguid ka Eesti Vabariigi põhiseaduse-

---

1. ENSV ORKA. f. 15, n. 2, sü. 360, 372-376.
2. Asutava Kogu protokollid. 1-5. istungjärk, Tallinn, 1919-1920.

le, kuid kahjuks ilma pikema motiveeringuta.[1]

Eesti Asutava Kogu valimistest on hea ülevaate andnud K.Siilivask oma artiklis ,,Kodanlike parteide pettemanöö-ver Eesti Asutava Kogu valimistel.''[2]

Perioodikast on kasutatud Eesti Sotsiaaldemokraatliku Tööliste Partei häälekandjat ,,Sotsiaaldemokraat,'' Eesti Tööerakonna häälekandjat ,,Vaba Maa,'' Eesti Maarahva Liidu häälekandjat ,,Maaliit'' ja teisi ajalehti.

I.Näiteks - E.Rannik.Kodanliku Eesti omavalitsus kodanluse diktatuuri teenistuses.Tallinn,1957.
H.Saarniit.Eesti töörahva revolutsiooniline võitlus nõukogude võimu taaskehtestamise eest aastail 1920-24. Tallinn,1956.

2.K.Siilivask.Kodanlike parteide pettemanööver Eesti Asutava Kogu valimistel.Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, Eesti NSV ajaloo küsimusi nr.4.Tartu,1965.

Iptk.

EESTI ASUTAVAS KOGUS ESINDATUD PARTEIDEST.

Eesti Asutavas Kogus olid esindatud kõik 1919. aasta alguses Eestis eksisteerinud legaalsed parteid. Enne kui asume vaatlema kodanluse poolt vastloodud Eesti Vabariigi põhiseaduse väljatöötamist, peame heitma põgusa pilgu Eesti poliitiliste erakondade formeerumise ajaloole.

19.sajandi keskel, pärast 1860-nendate aastate kodanlikke reforme, asus Venemaa otsustavalt kapitalistliku arenemise teele. Selle sajandi lõpuks oli Eesti kujunenud Venemaa üheks kapitalistlikult enamarenenud osaks.[I] Kapitalismi areng viib aga kodanlike rahvuste tekkele. Paljurahvuslikes riikides, kus vähemusrahvused on mahasurutud olukorras - nende kultuuriline ja majanduselu on takistatud - algab sel perioodil rahvuslik vabastusliikumine. Seda protsessi võimw märgata ka Eestis 19.saj. teisel poolel. Oma iseloomult kodanlik-demokraatlik liikumine mõjutas vahetult Eesti majanduse ja poliitilise elu arenemist ning rahvusliku eneseteadvuse kujunemist.

IK. Siilivask. Kapitalismi arenemine ja kodanlik-demokraatlik rahvuslik liikumine Eestis 19.saj. teisel poolel.Tartu1969.1k.

Rahvusliku liikumise teravik oli suunatud eelkõige otsest majanduslikku ja rahvuslikku rõhumist teostava balti-saksa omavalitsuse - nn. balti erikorra vastu, kasutades seetõttu vene keskvalitsuse toetust. Tsaarivalitsuses nägi tuge rahvusliku liikumise kodanlik-demokraatliku suuna esindaja C.R.Jakobson, kuid vene orientatsiooni ei eitanud ka kompromislik Janseni rühmitus. H.Jansenile kuuluvad sõnad; ,,Ja meie leiame ikka rohkem, et see / jutt on eesti rahvuse arenguperspektiividest / kõige kindlamini toimub võimda ja suuremeelse Vene kotka varjus.'' [1] Lootused ,,heale tsaarile'' ei õigustanud end. Sajandi lõpukümnetel läbiviidud nn. venestuspoliitika periood sai eesti ühiskondlik-poliitilise liikumise ,,varjusurmaks.'' Alles 1905-07a. revolutsioon ,,lõpetas eesti rahvahulkade patriarhaalse tsaaritruuduse.'' [2]

Uus etapp rahvusliku liikumise ajaloos algab kahekümnenda sajandiga, mil vene poolfeodaalne kapitalism on jõudnud imperialismiperioodi. Suured muutused on toimunud ka Eesti majanduselus. Poliitilisele areenile on astunud uued jõud - rahvuslik kaubandus- ja tööstuskodanlus ja nende vastasrinnana tugevnenud klassiteadvusega proletariaat. Selleks ajaks on omaette jõuna tekkinud ka rahvuslik intelligents. Majanduslikult ja poliitiliselt tugevnev eesti kodanlus püüdleb juba poliitilise võimu juurde kohalikus omavalitsusaparaadis, kus valitseb veel saksa

---

1. Ed.Laaman. Eesti iseseisvuse sünd.Tartu,1936,lk.34.
2. samas,lk.65.

mõisnikkond ja kodanlus. Esimese võiduna võib märkida eesti kodanluse edu Valga linnavolikogu valimistel I90I. aastal, kus blokeerudes venelastega saadi linnavalitsuses I2 kohta.[I] I904. aasta detsembris saavutati edu ka Tallinnas - eesti ja vene kodanluse blokk võitis 43 kohta linnavolikogus.[2] /I905. a. aprillis sai K. Päts linnapea abiks/

Majanduse arenguga kaasnev ühiskonna sotsiaalse struktuuri differentseerumine tingib paratamatult poliitiliste klassiparteide loomise. I905.a. lõpul tekkis esimene eesti poliitiline partei - Eesti Rahvameelne Eduerakond. Oma poliitilised nõudmised rajasid eduerakondlased konstitutsioonilise monarhia ideaalile, sarnanedes sellega Vene Vabameelsele Konstitutsioonilis-demokraatlikule /kadettide/ parteile. Eduerakondlaste programmi poliitilistest nõudmistest on huvitavamaks Eesti autonoomia loosung. Nende majanduslikud nõuded on täielikus kooskõlas Lõuna-Eesti külakodanluse huvidega. Soovitakse kroonumaade jaotamist väikepõllupidamisteks, talude väljaostmist ,,seaduslikult kindlaksmääratud hindadega'' jne.[3]

EDuerakonna poliitiliseks järglaseks sai Eesti Demok-

I.P.Vihalemm.Valimised kodanlikus Eestis.TallinnI963.lk.I3.

2.samas.lk.I4.

3.Ed.Laaman.Erakonnad Eestis.Tartu,I934,lk.I9.

raatlik Erakond, mis tekkis eelpoolnimetatud partei reorganiseerimise tulemusena Veebruarirevolutsioonile järgnenud perioodil. Uutele olukordadele vastavalt esitati nüüd ka uued, radikaalsemad nõudmised. I.mail 1917.a. Tartus toimunud asutamiskongressil võeti vastu programm, milles uudse momendina tuuakse sisse Venemaa Ühendatud Vabariigi nõue, kus ,,täieõiguslikuks liikmeks on autonoomne Eesti.''[1] Üleüldiste kodanikuvabadustena nõutakse:

1.Tõsist südametunnistuse- ja usuvabadust,

2.Täielikku sõna- ja trükivabadust,

3.Koosolekute- ja ühinemisvabadust,

4.Liikumisvabadust./passi sundus kaotada!/[2]

Ka demokraatliku erakonna sotsiaalse baasi moodustas külakodanlus, kelle huvides oli koostatud partei programmi keskne, maaküsimust puudutav osa. Maa pidi minema järk-järgult ,,rahva omandusse,'' kusjuures ,,rahvusliku maakorralduse aluseks olgu kultuuraline väikemaapidamine.''[3] ,,Rahvusliku maatagavara loomiseks'' võib võõrandada maad ,,õiglase tasu eest'' ja seda anda siis põlisrendi alusel neile, kes seda ise harivad.[4]

Veebruarirevolutsioonile järgnenud kuudel tuli arvestada ka proletariaadiga, kui võimsa jõuga. Sellele klassile lubab

---

1.,,Postimees''1907,14.aprill,nr.96.

2.samas.

3.H.Kruus.Eesti poliitiliste erakondade programmid, Tartu,1917,lk.34.

4.samas,lk.34-35.

programm ,,töö kaitset kapitali ülemvõimu vastu sotsiaalse õigluse vaimus."[1] Küllalt suurt tähelepanu pööratakse haridusküsimustele. Nõutakse ,,maksuta haridust kõigil astmetel," sunduslikku algharidust, kusjuures ,,eriõppeasutused tuleb luua nõrga-andelistele, vigastele ja kõlbeliselt rikutuile."[2]

Vahetult enne Asutava Kogu valimisi ühines Eesti Demokraatlik Erakond väikeste poliitiliste rühmitustega - 1917. aasta juulis asutatud Põhja-Eesti tööstus- ja kaubandusringkondade Radikaaldemokraatliku Erakonna ja viimase poolt juhitud Põhja-Eesti Talurahva Liiduga. I.märtsil 1919.a. toimunud ühine kongress võttis vastu otsuse nimetada uut parteid Eesti Rahvaerakonnaks. Rahvaerakond tunnistas oma ideoloogilisteks alusteks rahvuslikuse, demokraatia ja nn. ,,sotsiaalse õigluse" idee.[3] Sõnades tegutses erakond ,,rahvusliku tervik huvides," tegelikult leidis ta toetust peamiselt vaid Lõuna-Eesti jõuka talurahva ja keskkihtide seas. Eesti Asutava Kogu valimistele läks rahvaerakond loosungite all, mis nõudsid ,,viibimata maauuendust," eraomanduse põhimõtete järjekindlat täitmist.[4] Poliitiliste nõudmiste aluseks sai demokraatliku vabariigi soov, kusjuures täidesaatev võim kuuluks seal presidendile.

---

1. H.Kruus.Eesti poliitiliste erakondade programmid...lk.36.
2. samas,lk.36.
3. H.Saarniit.Kodanlik Eesti sõjajärgse revolutsioonilise kriisi aastail /1920-1924/.Tallinn,1958,lk.100.
4. Eesti Entsüklopeedia.Tartu,1933,lk.795.

Eesti Asutavas Kogus oli esindatud ka konservatiivne Eesti Maarahva Liit. Maaliit loodi Jaan Hünersoni ja teiste Põhja-Liivimaa Põllutöö Keskseltsi juhtivate tegelaste poolt 1917.a. suvel. Oma tegevuse eesmärkidena deklareeriti ,,maarahva organiseerimist ja poliitilisele elule ettevalmistamist.'' [1] 1917.a. 5-6. novembrini Tartus toimunud Eesti Maarahva Liidu I. kongressil kinnitatud poliitiline eeskava nõudis Venemaa Föderatiivset Vabariiki, mis ,,rahvuslik-territoriaalsetest osariikidest koos seisab.'' Föderatsiooni eesotsas seisaks president, kes ,,rahvaesituse ees vastutava ministeeriumi kaudu riiki valitseb.'' Eesti osariigil peab olema oma konstitutsioon, seadusandliku organina Maapäev /selle kompetentsi kuuluks ,,majandusliku elu, sotsiaalolude, rahvahariduse ja tervishoiu korraldamise küsimused'' / ja samuti oma sõjavägi - Malev - ,,kes sõja ajal Vene Ühendatud Vabariigi ülemjuhatuse all seisab.'' [2]

Programmi 5.peatükk puudutab maaküsimust. Senised kroonu- ja kirikumaad ning keisrikojale kuulunud maa antakse ,,väikemajapidamistena harijate kätte.'' Riigil on õigus ka eraomanikelt maad ,,õiglase hinnaga'' kokku osta. Hallparunitele lubavad maaliitlased ,,vabadest oma taludest vähemaid majapidamisi asutada, neid kinkida,

---

I.Eesti Maarahva Liit Eesti Vabariigi loomisel. Tallinn, 1919.lk.5.

2.samas,lk.6.

pärandada, seadusliku hinnaga müüa, pärandatavale rendile anda''.[I] Programmi 40. punkt näeb ette kehtestada vabakaubandus.[2]

Saksa okupatsiooni perioodil püüdis Maaliit asuda koostööle okupantidega, kuid K. Pätsi läbirääkimised Saksa sõjaväevõimudega sakslaste ja eestlaste koostöötamise asjus ei andnud tagajärgi.[3] Seetõttu, et Maaliit esines ,,võrdlemisi leplikult'' Saksa võimude suhtes, saadi luba oma häälekandjat ,,Maaliitu'' välja anda ja seda ,,sõjavälja posti ja komandatuuride kaudu levitada''.[4] Koostöö okupantidega vähendas aga veelgi usaldust selle partei vastu. Püüdes päästa oma reputatsiooni väheseidki riismeid, otsustas Eesti Maarahva Liidu kongress /mais I9I8/ lõpetada tegevus poliitilise parteina ja tegutseda edaspidi ,,põllumeeste ametühinguna''. /I9I8.a. novembris, kui võim anti üle jällegi Eesti kodanlusele, kuulutas Maaliit end taas poliitiliseks erakonnaks./

Enne Eesti Asutava Kogu valimisi peeti ära ka Eesti Maarahva Liidu 3. Kongress./märts.I9I9.a./

Tulevasest Eestist pidi Maaliidu soovide kohaselt saama riik, mille majanduse aluseks on põllundus. Teatud tähelepanu tuleb pöörata ka ,,ümbertöötlevale tööstusele kasutades ära väliskapitali. Kuna likvideeritakse kõik kitsendused väliskaubanduse alal, peab suurt tähelepanu

---

I.Eesti Maarahva Liit. Teejuht.Tartus,I9I7.lk.8.

2.samas,lk.II.

3.Eesti biograafiline leksikon.Tartu.I929.lk.40I.

4.samas,lk.I52.

osutama laevaehitusele.[1]

III. kongress võttis vastu ka maaliidu uue programmi. Nüüd kuulutati peaeesmärgiks ,,rahvusvaheliselt iseseisva demokraatlise vabariigi'' loomine, kes võib ,,ühe ehk mitme riigiga lähemasse ühendusse astuda.''[2] Eesti Vabariigi seadusandlikuks organiks on kahekojaline parlament ning seaduste täideviiaks president.[3] ,,Üleüldiste kodanikuvabadustena'' nimetatakse südametunnistuse- ja usuvabadust, sõna-, trüki-, koosolekute ja ühinguvabadust; isiku- ja kodu puutumatust ning seadusealgatus-õigust.[4] Maaküsimust puudutav osa uuest programmist kordab I9I7.a. seisukohti. /vaata käesoleva töö lk.II./

Näeme, et ka see Eesti Maarahva Liidu programm kaitseb eelkõige Eesti külakodanluse ja kaubandusliku suurkodanluse huve. Nagu hiljem selgub, on demokraatiafraasid vaid valimiseelseks pettemanöövriks.

I7.veebruaril I9I9. aastal tekkis Eestis veel üks reaktsiooniline partei - Kristlik Rahvaerakond. Mainitud kuupäeval toimunud asutamiskoosolekul otsustati Eesti Asutava Kogu valimistest osa võtta iseseisva nimekirjaga.[5] See oli pastorite partei, mis oma reaktsioonilisuse poolest lähenes maaliidule. /seetõttu ristiti ta rahva poolt Taevaliiduks./ ,,Taevaliitlaste'' valimisprogrammis püstitati

---

I.,,Maaliit'' I9I9,20.märts,nr.59.

2.,,Maaliit'' I9I9,4.aprill,nr.65.

3.samas.

4.samas.

5.,,Maaliit''I9I9,20.veebruar,nr.4I.

põhinõudena usuõpetuse jätmise kooliprogrammidesse.
Püüti ka väljakaubelda maksimaalseid õigusi ja soodustusi kiriklikele organisatsioonidele.
Teise väikesearvulise ja tahtsusetu rühmitusena oli Eesti Asutavas Kogus esindatud Saksa Erakond Eestimaal, mis loodi I9I9. aasta veebruari algul Tallinnas. Selle partei I.Peakoosolek toimus 22.veebruaril. Selleks ajaks oli suudetud koondada juba I300 balti-sakslast.[I]
Hästi iseloomustavad seda parteid ühe tema asutaja ja liidri Bock'i sõnad: ,,Kui kõik erakonnad suurmaaomandust tahavad piirata, siis meie seisame vähemalt revolutsioonilis-te abinõude vastu...,,[2]
Saksa erakonna äärmiselt konservatiivne 2I-punktiline programm seab esikohale eraomandi puutumatuse, suurmaaomandi kaitse ja laialdase rahvusautonoomia nõuded.[3] Minnes kompromissile, lubati võõrandada I/3 suurmaaomandist, mille asunik ostaks ,,paraja tasu eest'' eraomandiks.[4]
Järgnevalt asuksime vaatlema 20.saj. esimeste aastakümnete Eesti poliitikaelus otsustavamat osa mänginud pahempoolseid parteisid.
Sajandivahetusel Eestis tekkinud sotsiaaldemokraatlikus liikumises võib eraldada kolme põhigrupeeringut. Need oleks esiteks M.Kalinini poolt Tallinnas organiseeritud

---

I.,,Maaliit''I9I9,I.märts,nr.48.
2.samas.
3.Ed.Laaman.Erakonnad Eestis.Tartu,I934.lk.33.
4.samas,lk.33.

ja juhitud proletaarsed sotsiaaldemokraatlikud ringid; Tallinna ,,Teataja'' ümber koondunud rühmitus /M.Martna, Ed.Vilde, E.Peterson, O.Münther jt./ kodanlikest haritlastest, kes osaliselt olid seotud revolutsioonilise sotsiaaldemokraatiaga ning lõpuks legaalset tegevust pooldavad sotsiaaldemokraadid - Tartu ,,Uudised'' toimetuse tegelased /P.Speek, R,Aavakivi, G,Ast, K.Ruga jt./[1]

Bernsteinlase Speeki tegevus viis 1905. aastal föderalistliku ,,Eesti Sotsiaaldemokraatliku Tööliste Ühisuse'' rajamiseni. E.S.D.T.Ü. miinimumprogrammiks kuulutati ,,riigikorra kukutamine ja selle asemele demokraatliku ehk rahvusliku vabariigi loomine.''[2] Föderalistide taktikaks oli ,,korrektne suhtumine liberaalsesse kodanlusse, demokraatlikku intelligentsi ja maaelanikkonda.''[3] Peamisteks võitlusmeetoditeks kuulutati streik ja boikott, kuigi ei eitatud ka relvastatud võitluse tarvilikust juhul, kui on tegemist ,,elanikkonna kaitsmisega'', mitte aga ,,riigikorra kukutamisega''.[4] Eesti menševikud /nii E.S.D.T.Ü., kui ka ?,Teataja'' rühmitus/ olid seisukohal, et alles siis, kui proletariaat moodustab elanikkonna enamuse, saab kehtestada parlamendi kaudu sotsialistliku korra. 1917.a. Veebruarirevolutsiooni tulemusena läks võim kodanliku ajutise valitsuse kätte ja see oli menševike arvates

---

1. I.H.-A.Lebbin.Sotsiaaldemokratismi pankrot Eestis.Tallinn 1970.lk.39.
2. ,,Uudised''1905,8.nov.nr.86.
3. Punased aastad.Tartu,1932,lk.245.
4. H.-A.Lebbin.Sotsiaaldemokratismi pankrot..... lk.42-43.

ka revolutsiooni lõpp-punktiks - sealt edasiminekut sotsialistlikule revolutsioonile ei peetud võimalikuks. Nüüd kerkis eesti menševike ette küsimus edasisest taktikast. V.Maasik, A.Rei, O.Sternbeck pidasid vajalikuks jääda endiselt vene menševike partei koosseisu. K.Ast ja Ed.Vilde tahtsid luua iseseisvat parteid. Kolmanda variandina pakkus J.Jans ühinemist bolševikega.

I5.mail I9I7.a. pidasid eesti menševikud ära iseseisva organisatsiooni asutamiskoosoleku, millest võtsid osa A.Rei, N.Köstner, A.Oinas, J.Jans, H.Martna jt.

3I.mail sai vastloodud erakond endale ka nime - Eesti Sotsiaaldemokraatlik Ühendus. Partei I kongress muutis aga nime Eesti Sotsiaaldemokraatlikuks Tööliste Parteiks. /I kongress toimus I9I7.a. oktoobris./ See kongress võttis vastu ka E.S.D.T.P. programmi. Partei tegevuse lõppeesmärgiks kuulutati sotsialistliku revolutsiooni teostamine, mille ,,paratamatult tarvilik eeltingimus on proletariaadi diktatuur.''[2] ?,,Ligemaks poliitiliseks ülesandeks on rahvusliku vabariigi asutamine.''[3] Eestimaast peab saama ,,osariik suures Venemaa Föderatiivses Demokraatlikus Vabariigis, kus täidesaatev võim peab täielikult olema osariigi käes.''[4] Venemaa Föderatiivse Demokraatliku Vabariigi põhiseadusega tuleb kindlustada

---

I.H.-A.Lebbin.Sotsiaaldemokratismi pankrot.....,lk.50-5I.

2.Eesti Sotsiaaldemokraatliku Tööliste Partei programm. Tallinn,I9I7,lk.5. /edaspidi - E.S.D.T.P./

3.samas,lk.7 ka M.Martna.Eestimaa autonoomia ja sotsiaaldemokraatia.Tartu,I9I7,lk.8-9.

4.E.S.D.T.P.programm....lk.9.

,,rahva isevalitsus'' ühekojalise seadusandliku organi kaudu, mis valitakse üleüldise, ühetaolise, otsese, salajase ja proportsionaalse hääletamissüsteemi alusel.[I] Konstitutsioon peab garanteerima kõiki kodanikuvabadusi ja maksuta üldise hariduse kuni I6 aasta vanustele.[2] Maaküsimuse lahendaks ainult kogu suurmaavalduse tasuta võõrandamine.[3]

Tõsiselt võtta aga sotsiaaldemokraatide-menševike juttu sotsialismist ei saa. ,,Saagu meie riikline korraldus kui demokraatlik tahes, sotsialismi maksmapanekust ei või meil omal jõul juttugi olla,'' - nii väidetakse programmi seletuses.[4]

E.S.D.T.P. tegevus ei ühtinud sugugi sõnadega - sotsiaaldemokraadid astusid Maapäeval liitu kodanlusega aidates otseselt kaasa kodanluse diktatuuri maksmapanemisele. Nagu kirjutas selle koostöö kohta hiljem Ed.Laaman, ,,kandis see koalitsioon, mis vaheaegadega kestis, oma õlgadel kogu iseseisvusvõitlust.''[5]

Kui I9I7.a. eesti menševikud ei omanud märkimisväärset poolehoidu, siis I9I9.a. aprilliks oli E.S.D.T.P. muutunud kõige suuremaks ja tooniandvamaks erakonnaks Eestis.[6]

I.E.S.D.T.P.programm.....,lk.9.

2.samas,lk.I0.

3.samas,lk.I3.

4.samas,lk.I7.

5.Ed.Laaman.Erakonnad Eestis.... lk.23.

6.samas,lk.24.

Vahetult pärast I Maailmasõda oli märgata sotsiaaldemokraatia mõju järsku kasvu kogu maailmas kuna siis kerkisid esiplaanile kõikjal klassivõitluse reformistliku vormid.[1] E.S.D.T.P. II Kongress toimus 1919.a. märtsi esimestel päevadel. Põhiliseks arutusel olnud probleemiks oli Eesti Asutava Kogu valimised. Kongress pani Asutavale Kogule suuri lootusi. Partei Keskkomitee aruandes märgitakse, et Asutav Kogu ,,peab puhastama õhku ja looma uue pinna demokraatlise korra arenemise aluseks.''[2] Kongressi poolt vastuvõetud resolutsioonis asutakse nüüd avalikult opportunistlikele positsioonidele loobudes sotsialistliku revolutsiooni ja proletariaadi diktatuuri ideedest. Nüüd tunnistab kongress, et ,,kapitalistliku seltskondliku korra ümberloomist sotsialismuse sihis mitte lihtsalt kodanlise eraomanduse ühehoobilise ülevõtmisega, sõjariistade ja hirmuvalitsusega teostada ei saa, vaid ainult proletariaadi võimu maksmapanemise abil demokraatlisel teel.''[3] Kongress kiitis heaks ka partei esindajate osavõtu Eesti Ajutisest Valitsusest, mis ,,võimaldas iseseisva demokraatlise Eesti Vabariigi loomist, millest eesti töölisklass eluliselt huvitatud.''[4] Nüüd pani Eesti Sotsiaaldemokraatlik Tööliste Partei lootuse

---

1. С.Салычев. Прошлое и настоящее социалдемократий, Москва,1968.ст.4

2. ,,Sotsiaaldemokraat'' 1919,3.märts,nr.52.

3. ,,Sotsiaaldemokraat'' 1919,6.märts,nr.54.

4. samas.

Eesti Asutavale Kogule, kus partei fraktsioon peab ,,proletariaadi huvide valvel olles selle eest seisma, et meie riigi põhiseadus võltsimata demokraatline saaks ja, et maaküsimus tööliste ja maatameeste huvide kohaselt otsustatakse.''[I] Resolutsioon Asutava Kogu kohta tunnistab Eesti Asutava Kogu ,,Eesti rahva täieõiguslikuks ning seaduslikuks esituseks.''[2]

Valimiskampaanias asetas sotsiaaldemokraatia pearõhu lubadustele teostada ulatuslik maareform. Kuulutati oma eesmärgiks mõisate võõrandamine ja selle maa tasuta rentnikele, popsidele, kandimeestele, pooleterameestele jt. väikerentnikele jagamist.[3] Talupojad muutuvad riigirentnikeks kuna ,,põlisrent on igatpidi kasulikum ja parem maatarvitamise viis kui eraomandus.''[4]

E.S.D.T.P. demagoogidest liidrid lubavad ,,rahva võimu'' ja vabariiki, mis on ,,täiesti demokraatlik katuseharjast kuni vundamendini.''[5] Tulevases Eestis luuakse alalise sõjaväe asemele rahvamiilits - ,,kõik rahvas sõjariistu!''[6]

I9I8.aasta lõpuks oli eesti sotsiaaldemokraatia juba täielikult selja pööranud revolutsioonilisele töölisliikumisele. Kui I9I7.a. detsembris tunnistas M.Martna

---

I.,,Sotsiaaldemokraat''I9I9,6.märts,nr.54.
2.,,Sotsiaaldemokraat''I9I9,7.märts,nr.55.
3.Rei ja Ast,Mis peab rahvas Asutavalt Kogult nõudma. Tallinn,I9I8,lk.7.
4.samas,lk.8.
5,samas,lk.I0.
6.samas,lk.I3.

Nõukogude valitsuse tegevuse rahuldavaks, siis juba 1918.a. aprillis kirjutas ta: ,,Aasta jooksul on aga poliitika sündmustik Venemaa hoopis uutele teedele viinud ja näib, et Eesti rahval parem on seda uut teed mitte kaasa teha, kuna Eestis ei ole kommunismi teostamiseks vähemaidki eeldusi.[1]

Veebruarirevolutsiooni järgsetel kuudel oli mõjukamaks ja arvukamaks parteiks Sotsialistide-Revolutsionääride Partei. Esseeride partei Tallinna organisatsioon asutati 28. III 1917.aastal. Selle liikmeskonna enamuse moodustasid venelased. Partei Eesti osakond loodi 7.Juunil.[2] Juunis-juulis oli Eestis juba 6000 esseeri. Kuni 1917.a. septembrini, mil loodi Eesti Sotsialistide-Revolutsionääride Partei, kuulusid esseerid Eestis ülevenemaalisse esseeride parteisse. Eesti sotsialistide-revolutsionääride seas võitis pahempoolne tiib, mis viis nende koostööle bolševikega. Blöki alguseks võib pidada 27.septembrit, millal esseerid hääletasid esmakordselt Tallinna Nõukogus koos bolševikega võimu ülemineku poolt nõukogudele.[3]

Oktoobrijärgsel perioodil töötasid pahempoolsed esseerid aktiivselt Tallinna Nõukogude Täitevkomitees, Eestimaa Nõukogude Täitevkomitee ja Eestimaa Sõjarevolutsioonikomitee koosseisus. Vastuolud bolševike ja esseeride vahel avaldusid eelkõige iseseisvuse küsimuses. Samuti

---

1. I.M.Martna.Mälestused iseseisvuse võitlusaegvilt.I.kd. Tallinn,1927,lk.43.
2. K.Siilivask.Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis.Doktoriväitekiri.1967.lk.341.
3. A.Helbe.Esseeride tegevusest Eestis Oktoobrirevolutsiooni võidu ja Nõukogude võimu kindlustamise perioodil. TRÜ Toimetised nr.5.1971.lk.338.

erines nende parteide seisukoht ka maareformi küsimuses. Esseeride partei väikekodanlikust iseloomust tulenes nende hinnang Oktoobrirevolutsioonile. Selle kohta avaldas Eesti Sotsialistide-Revolutsionääride Partei Peakomitee 1917.a. detsembris vastava artikli ,,Edasis'', milles kirjutati, et esseerid ,, vaatasid kahtlevalt Oktoobrirevolutsioonis tekkinud võimu peale'', kuna see olevat ,,lõhestanud revolutsioonilise demokraatliku väerinna ja hakkas üleliigse vägivallaga valitsema...''[1] Kuid vaatamata sellele, et mõisteti väikekodanlikule-revolutsioonilisule omase ,,humanismi'' positsioonidelt hukka bolševike taktika, kutsus partei juhtkond toetama Nõukogude võimu. ,,Oktoobrirevolutsiooni tuleb mõista mitte kui enamlaste mässu, vaid kui rahvahulkade vastuhakkamist oma eluliste tarvete rahuldamise sihiga ja seepärast on iga tõelise sotsialisti-revolutsionääri kohus osa võtta selle liikumise juhtimisest.''[2]

Milline oli siis sotsialistide-revolutsionääride programm? Erakonna tegevuse eesmärgiks seatakse ,,sotsialistliku korra maksmapanemine'', mis saavutatakse ,,kapitalistliku omanduse võõrandamise, eksproprieerimise teel''.[3] Kapitalistlik kord jääb seni muutmata, ,,kuni kõik tööstuse abinõud: maa, vabrikud, masinad üksikute ja ei mitte kõigi

---

1.,,Edasi''1917,4/17/dets.nr.13.

2.samas.

3.Mille eest võitlevad sotsialistid-revolutsionäärid. Tartu,1917,lk.2.

töötegijate omadus ei ole.''[1] Kuna sotsialismile on võimalik jõuda vaid demokraatliku vabariigi kaudu, siis nn. miinimumprogrammiks on esseeridel revolutsioonilisel teel sellise demokraatliku vabariigi loomine, kus ,,täielik südametunnistuse-, trüki-, sõna-, koosolekute-, streigi-, ühinemise- ja isikuvabadus valitseks.''[2] Majandusalal on põhinõudeiks 8 tunnine tööpäev ja maareform - maa tuleb ,,eraomanike käest ära võtta ja kogu rahva omanduseks anda, kuid tarvitamiseks ühistutele jätta...''[3]

Terav konflikt, mis lõpuks viis esseeride ja bolševike vahelise bloki lagunemiseni, tekkis Eesti iseseisvuse küsimuses. Kui bolševikud olid seisukohal, et Eesti peab jääma ,,kindlasse riiklikusse ühendusse Nõukogude Venemaaga,/eraldumine Venest oleks eksisamm./ siis esseerid tegid ettepaneku kuulutada Eestis välja iseseisev Eesti Töövabariik. G.Suitsu, J.Kärneri, J.Semperi esitatud märgukirjas Eestimaa Nõukogude Täitevkomiteele 3.jaanuaril 1918.a., väideti:,,Eesti töörahvas ei nõua mitte rahvuslikku separatismi,'' vaid Eesti Töövabariik kui rahvusriik oleks ,,kõige otstarbekam riigi kuju ja hoiaks ära ähvardava sakslaste okupatsiooni.[4]

Märgukirjas nõutakse Eesti Töövabariigi rahvusvahelist neutraliseerimist ja ,,kindlustamist rahutraktaadis.''[5]

---

1. Mille eest võitlevad .....lk.2.
2. samas, lk.5.
3. samas, lk.7.
4. G.Suits. Eesti Töövabariik. Tallinn, 1918. lk.5-7.
5. samas, lk.14.

Selle idee elluviimiseks tuleb Eestist välja viia nii saksa /selleks ajaks olid vallutanud juba Eesti saared/, kui ka vene väeosad ning kindlustatama Eesti Töövabariigi osavõtt rahukonverentsist.[1] Lõplikult pidi Eesti tulevase riigikorralduse otsustama rahvahääletus[2] ja Asutav Kogu.

Eesti bolševikud nägid Töövabariigi idees ainult üht, ehkki peamist külge - Eesti eraldamist Nõukogude Venemaast ja kapitalistliku korra taastamise ohtu. Seepärast keelduti esseeride ettepanekutest kartes, et ,,töörahva Eestit ei oleks iseseisvuse väljakuulutamine päästnud.''[3] Jaanuari esimestel päevadel heideti esseerid välja Eestimaa Nõukogude Täidesaatvast Komiteest. See Eesti bolševike liialt jäik poliitika iseseisvuse küsimuses oli kahtlemata suureks taktikaliseks veaks. Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi väljakuulutamist oli eesti kommunistidele soovitanud Lenin juba 1917.a.detsembris, nähes selles sammus ka diplomaatilist vastukäiku Saksamaa nõuetele rahuläbirääkimistel Brest-Litovskis.[4]

Eesti Asutava Kogu valimistele läks Eesti Sotsialistide-revolutsionääride Partei deviisi all - ,,ainult võitluses

---

1. G.Suits.Eesti Töövabariik.....lk.13.
2. samas,lk.13.
3. V.Kingissepp.Kellele iseseisvus, kellele ike.Tallinn,1946. lk.25.
4. P.Vihalem.Eesti kodanlus imperialistide teenistuses. Tallinn,1960.lk.62. vt.ka Ed.Laaman.Eesti rahva ajalugu. lisaköide I.lk.220.

saad sa kätte maa ja vabaduse.[1] Asutav Kogu pidi saama töörahvale suureks võitluse abinõuks.[2] Eesti esseerid lähevad valimistele ,,selleks, et kapitalistliku ühiskonna hävitamist ja riigivõimu töölisteklassi kätte võtmist ette valmistada.[3] Valimiskampaanias asetasid ka esseerid pearöhu maaküsimuse lahendamisele. Maa peab kuuluma kogu rahvale! See saavutatakse ainult suurmaavalduse ,,kohese ja tasuta võõrandamise teel.[4] Eestis tuleb arendada ,,kõige kaugemale ulatuvat põllumajanduslikku ühistööd igasugusel kujul.[5]

Autor ei saa kuidagi nõustuda K.Siilivase seisukohaga, nagu oleks Eesti Sotsialistide-Revolutsionääride Partei teeninud kodanluse huve.[6] Esseeride fraktsioon Eesti Asutavas Kogus oli ainukeseks, kes seal järjekindlalt kaitses töölisklassi ja maaproletariaadi huvisid.

Ei saa muidugi eitada V.Kingissepa poolt antud hinnangut Eesti Sotsialistide-Revolutsionääride Partei taktikale:

,, ...nad vankusid sinna-tänna nagu pilliroog klassivõitluse maruhoogude käes.[7]

1.Mida peab maatamees ja tööline Asutava Kogu valimistel teadma.Tallinn,1919.lk.3.

2.samas,lk.5.

3.samas,lk.5.

4.samas,lk.11.

5.samas,lk.12.

6.vaata - K.Siilivask.Kodanlike parteide pettemanööver Eesti Asutava Kogu valimistel,Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised nr.4.1965.lk.6.

7.V.Kingissepp.Kellele iseseisvus.....lk.151.

Sotsialistliku parteina serveeris end ka Eesti Tööerakond. See partei asutati Jüri Vilmsi juhtimisel 1917.a. suvel. IKongressil vastuvõetud programm kuulutas, et Eesti Tööerakond on ,, kõikide töötajate, aga mitte mõne üksiku töötajate rühma oma.''[1] ,,Riiklise korralduse alal'' on eesmärgiks ,,Venemaa föderatiivne demokraatlik vabariik'' kus on kindlustatud ,,täielik ühinemise ja streigi vabadus ja 8-tunnine tööpäev töölistele.'' Tööstusettevõtted tuleb järk-järgult natsionaliseerida ja kroonu, kiriku, aadli ja mõisa maad võõrandada./kroonu ja rüütelkonna maa tasuta, teistelt tasu eest./[2]

Eesti Tööerakonna IIkongress /1919.a.märtsis/ asendas programmis seni nõutud föderatiivse Venemaa Eesti Vabariigiga.[3] Eesti Asutava Kogu valimistele mindi ,,sotsialistliku'' parteina, kelle eesmärgiks on ,,praegust ilmakorda põhjalikult ümber muuta, nii, et tulevikus enam vaesust ja selle kaasas käivat viletsust ei oleks.''[4] Tööerakond ,,seab oma sihiks sotsialismuse ideaali ja püüab tema poole.''[5] Tööerakonna peamiseks toeks olid keskkihid - eelkõige väike- ja osalt ka keskkodanlus. See partei oli nagu vahelüliks kodanlike ja väikekodanlike parteide vahel, omades tendentsi ülekasvamiseks kodanlikuks parteiks.[6]

1.Eesti Tööerakonna eeskava, juhtmõtted ja põhjuskiri. Tallinn,1917.lk.3.

2.samas,lk.5.

3.,,Vaba Maa''1919,8.märts,nr.56.

4.,,Vaba Maa''1919,6.märts,nr.54.

5.,,Vaba Maa''1919,11.märts,nr.58.

6.K.Siilivask.Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon....lk.350.

II peatükk.

EESTI ASUTAVA KOGU POOLT VÄLJATÖÖTATUD VABARIIGI VALITSEMISE AJUTINE KORD.

1918.a. novembris vormistati Riias Saksa okupatsioonivõimude poolt valitsusvõimu üleandmine Eesti kodanlusele. Ajutise Valitsuse esimesel istungil 11.novembril 1918.a. deklareeriti kohest Eesti Asutava Kogu valimistele asumist, määrates need 1919.a. 1-3.veebruarile. Seoses Eesti Töörahva Kommuuni sõjaliste operatsioonide eduga lükati aga valimised edasi 5-7.aprillile. 1918.a. lõpus väljaantud valimisseadus kuulutas välja üleüldised, ühetaolised, salajased, otsesed ja proportsionaalsed valimised.[1]

Asutava Kogu valimised olid kodanluse poliitiliseks manöövriks „varjamatu kodanliku diktatuuri ümberriietamiseks demokraatlikesse hilpudesse."[2] Eesti rahvas lootis, et Asutav Kogu lõpetab seni Eestis valitsenud terroriolukorra ja loob „tõelise demokraatliku vabariigi" nagu lubasid

---

1. Eesti Asutava Kogu valimisseadus. Tallinn, 1918. lk. 3-4.

2. K. Siilivask. Kodanlike parteide pettemanööver..... lk. 4.

kõikide erakondade valimisprogrammid. See oli ka üheks põhjuseks bolševike poolt kuulutatud valimiste boikoteerimise ebaõnnestumises - osavõtt Eesti Asutava Kogu valimistest oli üllatavalt aktiivne - ligikaudu 457 tuhat inimest. Valimisboikotist võttis osa aga Tallinnasse koondunud Eesti proletariaadi eesrindlikum osa. Nagu kurdab ,,Sotsiaaldemokraat'', oli valimistest osavõtt Tallinnas ,,väiksem, kui minevatel /1918.a.jaanuar.-autori märkus/ valimistel.''[1] Peakonkurentideks valimiseelses võitluses kujunesid Eesti Maarahva Liit, Eesti Rahvaerakond, Eesti Tööerakond ja E.S.D.T.P.. Selle poliitilise võidujooksu võitsid sotsiaaldemokraadid 15234l häälega, mis andis neile 4l kohta Asutavas Kogus. 114879 häälega järgnesid tööerakondlased/30 kohta/ ja parempoolsete parteina rahvaerakond - 94892 häält ja 25 saadikukohta. Maaliit, kellest tehti üldine patuoinas, sai õiguse saata Asutavasse Kogusse vaid 8 saadikut. Eesti Sotsialistide-revolutsionääride Partei valimiseelset kihutustööd piiras kodanlus kõikvõimalike vahenditega, kuna see partei oli vaieldamatult ,,kõige punasem''. Sellises olukorras /anti välja vaid 2 lendlehte/ anti esseeride poolt 26536 häält./7kohta/ Kristlik Rahvaerakond sai 5, sakslased 3 ja venelased ainult ühe koha Eesti Asutavas Kogus.[2] Niisiis sotsialistlike loosungitega esinenud era-

---

1.,,Sotsiaaldemokraat''1919,8.aprill,nr.80.

2.K.Siilivask. Kodanlike parteide pettemanööver.....lk.II.

konnad võitsid endale ligi 2/3 häältest - 293756- ja 78 kohta Asutavas Kogus. Suure valimisvõidu üle rõõmustavad sotsid lubavad suure suuga, et ,,nüüd kus töölisteklass küllalt tugev on, ei või ta ainult oppositsiooni osaga leppida, vaid peab ennast kõigil riigielu aladel maksma panema.''[1] Sotside optimismi ei jaga sugugi esseerid. Valimistulemustele annab H.Kruus Asutava Kogu kõnetoolist järgmise hinnangu: ,,Kõiksugu abinõudega on kodanlisel klassil võimalik olnud rahva tahtmist oma kasuks muuta, seda võltsides, terroriseerides on võimalik olnud ennast ka Asutavas Kogus esitada niisuguses suuruses, mis tema tõelisele suurusele ei vasta. Arusaadav, et selle Asutava Kogu peale ei saa töölisteklass panna oma lootusi kogu oma nõudmiste teostamiseks. Töölisteklass näeb Asutavas Kogus ainult võitlusabinõud selleks, et saada paremaid elutingimusi edaspidiseks võitluseks.''[2]

Eesti Asutava Kogu avaistung peeti 23.aprillil ,,Estonia'' kontsertsaalis. Kokku oli tulnud 120-st valitud saadikust 117. Istungi avas Maanõukogu esimees, rahvaerakondlane Kaarel Parts, kes kuulutas ,et Eesti Asutav Kogu on kokku tulnud selleks, et ,,määrata Eesti rahva iseolemine rahvaste peres.''[3] ,,Sõjalise ja moraalse abi eest'' saadeti tänutelegrammid Inglismaa, USA, Taani, Rootsi, Prantsusmaa

---

1.,,Sotsiaaldemokraat''1919,9.aprill,nr.81.
2.Asutava Kogu protokollid.Tallinn,1919-1920.v.1istungjärk.
3.samas,v.3.

ja Soome /keda tänati eriliselt/ valitsustele.

Asutava Kogu juhatajaks valiti sotsiaaldemokraat August Rei 100 poolt häälega. Tema esimeses kõnes seati Asutava Kogu peamiseks ülesandeks ,,Eesti riiklise korra kindlaksmääramine'' selliselt, et ,,õigus ja demokraatia valitseks.''[1]

24.aprillil teeb K.Parts Asutavas Kogus ettepaneku asuda ajutise põhiseaduse väljatöötamisele. Selleks tuleks valida vastav komisjon ja anda neile 3 päeva aega eelnõu esitamiseks Asutavale Kogule arutamiseks.[2] See ettepanek võetaksegi vastu ja seejärel asuvad erakondade fraktsioonid esitama parteide seisukohti ajutise põhiseaduse küsimuses.

Sotsiaaldemokraatide nimel kõneleb K.Ast, kes nõuab:

I. raudtee, telefoni, maa ja metsa natsionaliseerimist,

2. mõisamaade tasuta riigistamist ja selle andmist ,,töötavale rahvale tarvitamiseks'',

3. poliitilise meelsuse pärast ei tohi kedagi ,,taga kiusata'',

4. isikupuutumatust ja ,,kodanlisi vabadusi,''

5. 8-tunnist tööpäeva nii linna- kui maatöölisele,

6. kool ,,olgu vaba ja kättesaadav kõigile.''[3]

Ast deklareerib, et sotsiaaldemokraatide fraktsioon ,,oma

---

1. Asutava Kogu protokollid. I istungjärk, v.9.
2. samas, v.26.
3. samas, v.42-44.

peaülesannet proletariaadi huvide eest võitlemises näeb.''[1] Astile astub vihaselt vastu J.Tõnisson: ,,Kui me esimese kõneleja akl. Asti kõnet, niipalju kui tema eelnõu kohta käis, vaatleme, siis ei leia kuigi palju näpunäiteid, mis mis meie ajutine konstitutsioon peab pakkuma.''[2] Sellele järgneb: ,,Meil on tarvis, et meie praegusel silmapilgul ära tähendame miinimumi, mis meie kätte tahame saada selle põhiseaduse läbi.''[3] Rahvaerakonna põhimiseks ja ka ainsaks sooviks on parlamendist sõltumatu valitsuse loomine.[4] Esseeride soovidega tuleb välja H.Kruus, kes ütleb erakonna lõppeesmärgiks olevat ,,sotsialistliku ilmakorra poole püüdlemine'' ja seepärast ,,peame juba kodanlises ilmakorras looma neid õiguse norme, mis meid lähendavad sellele.''[5] Kruus nõuab kodanikuõiguste fikseerimist juba ajutises põhiseaduses, töösaamise ja ,,isikuväärilise eluülespidamise õigust.''[6]

Ajutise põhiseaduse komisjoni esimene koosolek toimus juba 24.aprillil, Itöökoosolek aga järgmisel päeval. Selle koosoleku avab Asutava Kogu esimees, kelle ettepanekul valitakse komisjoni juhatajaks J.Tõnisson ja tema abiks Tõnis Kalbus /tööerakonnast./. Komisjoni tööle aluseksolnud seadus-

---

1.A.K.protokollid.1istungjärk,v.41.

2.samas,v.46.

3.samas,v.47.

4.samas,v.47/1.

5.samas,v.54.

6.samas,v.54-55.

eelnõu projekti seadis kokku Maanõukogu esimehe K.Partsi juhtimisel töötanud komisjon, mille koosseisu kuulusid J.Uluots /maaliit/, A.Palvadre /sots.dem./, P.Ruubel /tööerak./ N.Maim /rahvaerak./, J.Linnamägi /kristl.rahvaerak./, H.Pezold sakslaste ja A.Sorokin venelaste esindajatena.[1] Seda eelnõu projekti nimetas J.Jans ,,mustasajaliseks dokumendiks.[2] Projekt koosneb sissejuhatusest, seitsmest peatükist ja 18 paragrahvist. Sissejuhatuses loetletakse otsuseid, ,,millede põhjal Eesti sai kuulutatud ja moodustatud iseseisvaks demokraatlikuks vabariigiks.[3] Need on järgmised: Maanõukogu otsus kõrgemast võimust 15/28 nov. 1917.a.; Eesti Maanõukogu Vanematekogu otsus Päästekomitee loomise kohta 19.veebruarist 1918.a.; Eesti Maanõukogu Vanematekogu otsused 24.veebruarist 1918.a. Eesti Vabariigi väljakuulutamisest ja Ajutise Valitsuse loomisest; Ajutise Valitsuse otsus oma tegevuse taasalustamisest.[4]

§1 kuulutab Eesti iseseisvaks ja demokraatlikuks vabariigiks, kus riigikeeleks on eesti keel /§3/. Kõrgeim võim kuulub Eesti rahvale aga teostab seda Asutav Kogu.[5] Ülimat valitsuslist võimu teostab vabariigi valitsus põhiseaduse piires /§4/ ja Asutavale Kogule aru andes oma tegevusest ja kavatsustest /§9/.[6] 8.paragrahv lubab ka rahvahääletust selliste

---

1. ENSV ORKA.f.15.n.2,sü.415,l.59.
2. Asutava Kogu protokollid.I.istungjärk,v.44.
3. ENSV ORKA.f.15.n.2,sü.415,l.63.
4. samas,l.63.
5. samas,l.63.
6. samas,l.65.

seaduste puhul, milledel ,,edasilükkamatuse iseloom puudub'' ja sedagi vaid juhul, kui 25 tuhat hääleõiguslikku inimest nõuavad.[1] ,,Seaduse algatamise õigus'' antakse 5000 kodanikule.[2] Eelpoolkirjeldatud dokumendi vastuvõtmine oleks juriidiliselt vormistanud kodanluse avaliku terrorirežiimi. Deklareeritakse küll rahva võimu, kuid samas antakse vabad käed valitsusele, kelle tegevust ei piirata ajutise põhiseaduse projektis millegagi. Ettepanek 3-päevase tähtaja kohta tehti ilmse arvestusega, et selle aja jooksul ei jõuta teha olulisi korrektiive selles reaktsioonilises projektis. Komisjoni koosolekutel ilmsikstulnud seisukohtade erinevuse tõttu, lõpetati ajutise põhiseaduse projekti arutamine alles 18.mail ja esitati Asutavale Kogule arutamiseks 19.mail. Esimeseks suuremaks tüliküsimuseks sai komisjonile kodanikuõiguste arutamine. Mitte ühegi erakonna esindaja ei räägi otseselt kodanikuõiguste ajutisse põhiseadusesse võtmise vastu. Maaliidu nimel teatab J.Uluots, et tema erakond on küll selle poolt, et kodanikuõigused põhiseaduses peavad olema, kuid ,,nende täpipealne määramine võtab palju aega.''[3] Tööerakondlane L.Olesk väidab, et neis aktides, mis eelnõu sissejuhatuses nimetatud, ka kodanikuõigused olemas on ja sellega ,,nende eraldi nimetamine ajutises põhiseaduses

---

1. ENSV ORKA.f.15.n.2,sü.415,l.64.
2. samas,l.64.
3. ENSV ORKA.f.15.n.2,sü.360,l.2.

tarvilik ei ole.''[1] Vastupidisel arvamisel on aga sotsiaaldemokraadid ja esseerid . Jans väidab kategooriliselt, et kodanike õiguste fikseerimine on hädavajalik, kuna ,,vägivalla tarvitamine kodanikkude kallal on väga suur.''[2] H.Kruus nõuab ,,teiste loomulikkude kodaniku õiguste kõrvale'' isikuväärilise ülespidamise õiguse võtmist.[3] Komisjoni teisel koosolekul pannakse hääletusele küsimus- kas võtta kodanikuõigusi ajutisse põhiseadusesse või mitte. Kõik kohaloli jad hääletavad selle poolt. Kodanikuõiguste küsimuse arutamisele asub komisjon 6.mail. J.Uluots nõuab eraomandi kindlustamist ja usu-, sõna-, keelte-, trüki-, koosolekute- ja ühinemisvabaduse fikseerimist.[4] Eriti agaralt kaitseb ta eraomandi kindlustamist. Juhul, kui see kindlustatud ei ole, on ka ,,isik kaitsetu ja valitseb despootia.''[5] Sotsiaaldemokraatide poolt esineb ettepanekutega selles küsimuses Jans. Tema esitatud §7 variant ütleb, et kodanikuõigusi võib kitsendada kas sõja- või tsiviilprokurör - selle vastu eksija ,,võetakse vastutusele ameti võimu kurjasti tarvitamise süüteo korras.''[6] Jans teeb ettepaneku võtta vastutusele isikud, ,,kes ametivõimu enesele rikkuse kogumiseks tarvitavad ehk teistele vabariigi kodanikkude kulul isiklist rikas-

---

1. ENSV ORKA.f.I5.n.2,sü.360,l.2.
2. samas,l.2.
3. samas,l.3.
4. samas,l.24.
5. samas,l.2I.
6. samas,l.25.

tumise võimalust annavad..."[1] Jansi ettepanekud olid "liiga ohtlikud" ja seetõttu hääletamisel anti nendele vaid 3 poolt-häält.

Nüüd hakatakse arutama H.Kruusi ettepanekut "inimesevääri-lise ülespidamise õiguse" kohta käiva paragrahvi võtmisest ajutisse põhiseadusesse. Ettepanek kõlab järgmiselt: "igal isikul on õigus oma esimese järgu tarbete rahuldamiseks toetust nõuda, enne, kui on rahuldatud teiste kodanikkude - kes on eesõigustatud olukorras - vähem hädalised tarbed."[2] Selle "sotsialistliku" paragrahvi vastu tõstsid kisa maaliidu ja rahvaerakonna esindajad. Ka sotsid ei poolda-nud ettepanekut, kuigi nad seda nii avalikult ei väljen-da, kui parempoolsed. Jansi sõnade järgi "ei ole praegu mingisuguseid abinõusid selle määruse elluviimiseks..."[3] Kompromisliku variandina esitas Jans järgmise ettepaneku: "Keegi Eesti Vabariigi kodanik ei või teisel viisil omale ülespidamist saada, kui isiklise töö läbi....., kus juures töötajaile eksisteerimismiinimum kindlustatakse."[4] Sellel koosolekul toetavad esseere tööerakondlased ja esimesel lugemisel võetaksegi komisjonis Kruusi poolt tehtud ette-panek vastu.[5] II.lugemisel jäävad esseeride ettepaneku pooldajad jälle vähemusse ja "isikuväärse ülespidamise"

---

1. ENSV ORKA.f.15.n.2,sü.360,l.25.
2. samas,l.21.
3. samas,l.22.
4. samas,l.22.
5. samas,l.28.

paragrahv jäetakse välja.

I4.mail, kui asutakse eelnõu projekti viimasele arutamisele, tekib uuesti küsimus, kas võtta ajutisse põhiseadusesse kodanlikke vabadusi puudutavad punktid. Viiest kohalolnud komisjoniliikmest hääletab nende paragrahvide sissejätmise poolt 3.[1]

Lõplikus redaktsioonis kõlab ajutise põhiseaduse komisjoni poolt pärast pikki ja vihaseid vaidlusi vastuvõetud kodanikuõigusi puudutav §7 järgmiselt: ,,Ühegi Eesti Vabariigi kodaniku isiku- ja korteripuutumatust, kirjavahetuse saladust, südametunnistuse-, usutunnistuse-, sõna-, keeletarvitamise-, trüki-, koosoleku-, ühinemise- ja liikumisvabadust ei või kitsendada muidu, kui tingimustes ja korras, mis seadustes määratakse.''[2]

Teiseks tähtsaks ja palju vaidlusi tekitanud küsimuseks ohi võimuküsimus. Parempoolsed erakonnad püüavad kaitsta Maanõukogu projekti, kuna selle 4.osa - Vabariigi Valitsus - annab valitsusele peaaegu piiramatud vabadused. Sellegipoolest püüab rahvaerakondlane J.Poska kärpida ka Maanõukogu esitatud projekti, nõudes valitsuse õiguste ja kohustuste ,,pealiskaudse kokkuvõtte'' väljajätmist ajutisest põhiseadusest.[3] Maaliit soovib ,,presidendi valitsust.''[4]

1.ENSV ORKA.f.I5.n.2,sü.360,l.36.

2.Asutava Kogu protokollid.Iistungjärk,v.55.

3.ENSV ORKA.f.I5.n.2,sü.360,l.II.

4.samas,l.II.

Maaliit soovib ,,tugevat valitsust,'' kes teostab ,,valitsuslist võimu mitte Asutava Kogu valve all, ning mitte üksi põhiseaduse piirides, vaid selle põhiseaduse ning teiste maksvate seaduste põhjal.''[1] See J.Uluotsa poolt tehtud ettepanek lükatakse komisjoni poolt tagasi.

Sotsiaaldemokraadid on otsustavalt maaliidu ja rahvaerakonna reaktsiooniliste seisukohtade vastu, kuna ,,praegune aeg on unustanud isegi need põhimõtted, mis Vene isevalitsuse aeg maksvusel olid ja omavoli täielikku despotismi on jõudnud.''[2] Seetõttu tuleb ajutises põhiseaduses ära märkida valitsuse õigused ja kohustused. Asutavale Kogule arutamiseks otsustatakse esitada IIIptk. §II, milles kuulutatakse Vabariigi ,,seadu$likuks esitajaks'' Asutava Kogu esimees; valitsus teostab võimu Asutava Kogu valve all ja põhiseaduse piirides ,,alalõpmata hoides ja kaitstes vabariigi rippumatust, rahva õigusi ja head käekäiku, sisemist avalikku korda ja julgeolekut ning kodanike õigusi ja vabadusi.''[3]

Vähemusrahvuste õigusi käsitlevate paragrahvide arutamisel tekkisid vaidlused, kui asuti arutama ajutise põhiseaduse komisjonile saadetud Rootsi Rahvuskongressi otsust. Kongress, mis toimus Haapsalus, 22.märtsil 1919.a. esitas järgmised nõudmised:

I. Rahvusministri koht Eesti Vabariigi Valitsuses,

1.ENSV ORKA.f.15.n.2,sü.360,l.33.

2.samas,l.11.

3.Asutava Kogu protokollid.Iistungjärk,v.756.

2. kindlustada rootslastele esindus tulevases parlamendis,

3. täielik kultuurautonoomia koolialal,

4. rootslaste alalistes elukohtades peab rootsi keelel olema riigikeelega ühesugused õigused,

5. õigus kohtus oma keeles asju ajada,

6. kultuurautonoomia eesotsas seisab rahvusminister, kes valitakse rahvusliste organisatsioonide poolt ja kes vastutab valitsuse ees.[1]

M.Kurs-Olesk hoiatab ,, rahvuslistele vähemustele laia oma keele tarvitamise õiguse'' andmise eest.[2] Seda vaadet ei jaga aga teised komisjoni liikmed. J.Tõnisson, J.Uluots, N.Kann ja H.Kruus nõuavad ,,igasuguste kitsenduste äärahoidmist selles küsimuses.''[3] Kurs-Olesk astub välja ka rahvusministri institutsiooni loomise vastu, kuna ei saa lubada, et ,,üksikud rahvusministrid valitsuse koosolekuil spionaaži otstarbega käivad ning riigi saladusi riigi kahjuks tarvitavad.''[4] J.Poska teeb ettepaneku, et rahvusministrid valitaks Asutava Kogu poolt. Sellele lisab J.Uluots: ,,Rahvusminister võib valitsuse koosolekutest osa võtta ainult seadusega ettenähtud küsimuste arutamisel.''[5]

---

1. ENSV ORKA.f.I5.n.2,sü.360,l.I7.
2. samas,l.3.
3. samas,l.4.
4. samas,l.I5.
5. samas,l.I5.

Lõpuks otsustab komisjon jätta vähemusrahvuste küsimuse Asutava Kogu otsustada.

§8 arutamisel teeb Vain ettepaneku vahele jätta sõnad ,,millel edasilükkamatuse iseloom puudub.'' [1] Sellisel juhul oleks rahvas saanud võimaluse referendumi kaudu anda hinnang kõikidele olulisematele reformieelnõudele. H.Kruus teeb ettepaneku, et referendumiga tuleb arvestada ka seaduste puhul, mis Asutavas Kogus vähemusse jäävad. [2] Vaieldakse ka selle üle - mitmele kodanikule anda referendumi nõudmise õigus. J.Uluots väidab, et referendum on kulukas ja seepärast tuleb suurendada eelnõu projektis ettenähtud miinimumi /Maanõukogu projektis 25 tuhat./. [3] Jans paneb ette 10000 alammääraks võtta. Teda toetab ka H.Kruus.

Seadusandliku initsiatiivi alammäära arutamisel tehakse järgmisi ettepanekuid: sotsiaaldemokraat Vain - 3000, tööerakondlane Olesk - 1000, maaliitlane J.Uluots - 5000. [4]

§8 võetakse komisjoni projekti Maanõukogu komisjoni redaktsioonis.

Ajutise põhiseaduse komisjon lõpetas töö 18.mail ja järgmisel päeval võetakse komisjoni töö tulemused arutusele Asutavas Kogus. Aruandjana esineb T.Kalbus. Aruandele järgnenud läbirääkimistel sai põhiprobleemiks seadusandliku

---

1. ENSV ORKA.f.15.n.2,sü.360,l.7.
2. samas,l.8.
3. samas,l.8.
4. samas,l.8.

ja täidesaatva võimu vahekord. Kuna parempoolsetel parteidel ei õnnestunud ajutise põhiseaduse komisjonis läbi suruda ,,tugeva valitsuse'' loomise ideed, siis asuvad nad selle eest võitlema Asutava Kogu tribüünil. Kohe pärast komisjoni aruandjat esinenud rahvaerakonna liider J.Tõnisson kritiseerib nn. otsese demokraatia põhimõtet, väites, et ,,vabamees ei karda võimu, vaid vabamees armastab võimu.'' [1] Rahvaerakond nõuab valitsusele nii sõjaseisukorra, kui ka ,,harukordse seisukorra'' väljakuulutamise õiguse andmist. [2] Tõnissoni sõnade järgi ,,on harukordseid olusid, näiteks sisemiste rahutuste puhul, kus sõjaseaduse valjust just tarvis ei ole, kus aga hariliku demokraatlise korra järele vabaduste tarvitamisega läbi ei saa.'' [3] Ka maaliit on võimude täieliku lahutamise poolt. K.Päts väidab, et siis kui Asutav Kogu on riigi konstitueerimise lõpule viinud, on tema, kui absoluutse võimukandja, tegevus lõpetatud. [4] Rahvaerakonna ja maaliidu seisukoha vastu astuvad sotsiaaldemokraadid. K.Ast arvab, et ,,ainult valitsus, kes Asutava Kogu najale toetub, ja kellest teatakse, et tema ühtegi sammu ei saa omapead astuda, rehkendab alati rahva tahtmisega.'' [5] Komisjoni esitatud eelnõu projektis

---

I.Asutava Kogu protokollid. I istungjärk,v.531.

2.samas,v.535.

3.samas,v.535.

4.samas,v.566.

5.samas,v.555.

kuulutatakse kõrgema võimu kandjaks rahvas. Selle demagoogilise fraasi lükkab ümber J.Uluots: ,,Riigivõim kui selline ei kuulu rahvale, vaid kuulub riigile kui niisugusele. Mitte rahvas ei ole võimu persoon, vaid riik.'' [1] Uluots näeb ,,isikuväärilise ülespidamise'' nõudes sotsiaaldemokraatide püüet natsionaliseerida eraettevõtteid. Seepärast nõuab ta maaliidu nimel eraomandi kindlustamist ajutise põhiseadusega. [2] J.Jans ei ole rahul põhiseaduse eelnõu projektiga, kuna seal ,,rahvale liiga vähe õigusi on antud.'' [3]

Ajutise põhiseaduse I lugemisel tõstatatakse rahvaerakonna poolt jällegi võimude lahutamise küsimus. K.Einbund ütleb, rahvaerakonnale ,,eelnõu täiesti vastuvõetav on välja arvatud osa, milles Asutava Kogu esimehele riigiesitaja õigused antakse.'' [4] Jälle nõutakse ,,kõva võimu'' mida ei saa luua ilma võimude ,,töö ja funktsioonide jaotuseta.'' [5] Nii esimesel, kui teisel lugemisel teeb rahvaerakond ettepaneku jätta ajutisest põhiseadusest välja lause ,,riigi seadusliseks esitajaks on Asutava Kogu esimees,'' kuid need ettepanekud lükatakse Asutava Kogu poolt tagasi.

J.Uluots esitab järgmise ettepaneku: ,,Igale Eesti Vabariigi kodanikule kindlustatakse omandiõigus. Kelleltki ei või võõrandada ei vähematki osa tema varandusest ilma tema enese nõusolemiseta, välja arvatud juhtumised, kui seda nõuab ühis-

---

1. Asutava Kogu protokollid. I istungjärk, v. 576.
2. samas, v. 580.
3. samas, v. 582.
4. samas, v. 632.
5. samas, v. 633.

kondline tarve seadusliselt kindlaks tehtud ja õiglase tasu tingimusel.[1] Eelpooltoodud ettepanekut kaitseb ka rahvaerakonna nimel J.Tõnisson. Parempoolsed jäävad aga vähemusse ja Asutav Kogu lükkab ettepaneku ,,nähtava hääl-teenamusega'' tagasi.[2] Eelnõu teisel lugemisel teeb rahva-erakond omakorda ettepaneku garanteerida eraettevõtmise vabadus, kuna kodanikud ,,kardavad natsionaliseerimist ja keegi ei julge avada oma ettevõtet.''[3] Ka see ettepanek lükatakse tagasi. /43 vastu, 20 poolt ja 2 erapooletu hääle-ga./[4]

Ajutise põhiseaduse komisjoni aruandjana põhjendas Kalbus H.Kruusi esitatud ,,inimeseväärilise ülespidamise õiguse'' paragrahvi tagasilükkamist komisjonis, sellega, et vastasel juhul oleks tegemist ,,kommunistlise korraga'' ja seda ei luba ajutise põhiseaduse eelnõu § I, mis kuulutab Eesti demok-raatlikuks vabariigiks.[5] Sotsiaaldemokraadid ,,kohendavad'' veidi esseeride ettepanekut ja paragrahv võetakse eelnõusse järgmisel kujul: ,,Eesti Vabariigis tuleb kindlustada igale kodanikule inimväärilise ülalpidamine: selle teostamiseks kindlustatakse kodanikkudele võimalus tööd saada, pandakse maksma töökaitse seadused ja riikline kinnitamine emade ja vaeslaste kohta, kui ka vanaduse, töövõimetuse, tööpuuduse

---

1.Asutava Kogu protokollid. listungjärk, v.741.

2.samas,v.748.

3.samas,v.848.

4.samas,v.864.

5.samas,v.522.

haiguse ja õnnetuste vastu.[1]

Kodanikuõiguste paragrahvi arutamisel tegi maaliitlane Jaan Teemant ettepaneku välja jätta ühinemisvabadus. See ettepanek lükati tagasi 48 vastu ja 10 poolt häälega, kusjuures 20 /!/ Asutava Kogu saadikut jäi erapooletuks. J.Westholmi /rahvaerak./ ettepanekul võttis ajutise põhiseaduse komisjon eelnõu §6 punkti, millega kuulutatakse 7-aastast sunduslikku ja maksuta koolikohustust ning sotsiaaldemokraat W.Ernitsa esitatud maksuta kesk- ja kõrgema hariduse nõude.[2] Vähemusrahvustele lubatakse luua emakeelsed klassid, juhul, kui õpilasi on nendes vähemalt 20.[3] Viimatiesitatu vastu on tööerakonna fraktsiooni liige A.Weidermann, kes soovitab ,,läbi ajada ilma peensusteta..[4] Paneb ette võtta see punkt vastu järgmisel kujul: ,,Igal vabariigi kodanikul on õigus emakeeles haridust saada.[5] Weidermanni ettepanekuga ühineb ka rahvaerakondlane J.Lõo.[6] §6 teise poole vastu räägib sotsiaaldemokraatide liider A.Rei, väitega, et sel juhul ,,maksumaksjate hulk peab aitama jõukate klasside noorsoo koolitamise kulusid kanda.''[7] Nõustuma peab Rei seisukohaga - niikaua, kui, vaesemad ja rikkamad klassid olemas on, ei saa garanteerida igale koda-

---

1. Asutava Kogu protokollid. I.istungjärk, v.841-842.
2. samas, v.724. vt.ENSV ORKA.f.15.n.2, sü.360, l.26-27.
3. samas, v.724.
4. samas, v.730.
5. samas, v.730.
6. samas, v.730.
7. samas, v.734.

nikule kesk- ja kõrgema hariduse saamist."[1] Esimesel lugemisel vastuvõetud §6 kuulutab vaid maksuta alghariduse kõigi kodanike kohustust ja võimalust saada emakeelset haridust.[2] Seaduseelnõu teisel lugemisel teeb sotsiaaldemokraat K.Inglist omapoolse paranduse - lisada sellesse paragrahvi järgmine lõik: "Alg-, kesk- ja kõrgema hariduse andmine ühes õppeabinõudega on maksuta. Kehvematele /st.vaesematele - N.R./ õpilastele annab riik elu ülespidamise jaoks tarvilisel määral toetust."[3] Inglisti ettepanekut Asutav Kogu vastu ei võta. Selle paranduse poolt hääletas I6 saadikut ja vastu 39.[4]

Vähemusrahvuste probleem tekitab ajutise põhiseaduse eelnõu II lugemisel kõige enam vaidlusi. Arutusel oli §I7, mille järgi vähemusrahvused oleksid saanud õiguse haridusministeeriumi juurde vastavate kultuuriosakondade loomiseks. Nende osakondade juhatajad määrab valitsus vähemusrahvuste organisatsioonide ettepanekuil.[5] Sellise redaktsiooniga ei ole aga rahul rootslane H.Pöhl /kristlik rahvaerak./, venelane A. Sorokin ja sakslane H.Koch. H.Pöhl teeb ettepaneku moodustada vähemusrahvuste jaoks sekretariaat, kelle juhatajal on õigus referendina valitsuse ees esineda.[6]

I.Asutava Kogu protokollid. I istungjärk,v.734.

2.samas,v.738.

3.samas,v.84I

4.samas,v.84I.

5.samas,v.878.

6.samas,v.879.

Sotsiaaldemokraatide nimel hoiatab M.Martna vähemusrahvustele ,,liigselt suurte õiguste'' andmise eest, kuna need ,,vähemusrahvuste erihuvid'' võivad kahju tuua riigi huvidele. ?,Mina tean, et ühe Eesti vähemusrahvuse erihuvid nõuavad Balti Hertsogiriiki'', ütleb Martna.[1] Tööerakonna seisukohta esitades väidab A.Weiler, et ainsa lahkuminekuna eestlaste ja muulaste vahel võib märkida keele erinevusest tulenevat erinevust kultuurihuvides, kuna ,,majanduslikud huvid on täiesti ühed'' nii eesti ja vene töölisel, kui ka eesti, vene ja saksa kaupmehel.[2]

Nüüd esitab maaliitlane J.Teemant ettepaneku, milles nõutakse vähemusrahvuste kultuurihuvide kaitseks ,,iseäralise rahvussekretariaadi'' loomist riigikantselei juures. Igal vähemusrahvusel peab olema oma rahvussekretär, kellele antakse õigus ,,otsekohe ametiasjus ministritega ja peaministriga läbi käia'' ja ,,referendina valitsuses esineda.''[3]

A.Weiler teatab tööerakonna ühinemisest selle ettepanekuga. Kui K.Einbund kuulutab ka rahvaerakonna ühinemisest, tõuseb selle partei fraktsiooni pinkidelt protestikära.[4]

Maaliit saab oma ettepaneku poolt 30 ja vastu 27 häält, kuid eelnõu kolmandal lugemisel jäetakse see paragrahv siiski välja.[5]

1.Asutava Kogu protokollid. I.istungjärk,v.888.
2.samas,v.889.
3.samas,v.891.
4.samas,v.893.
5.samas,v.894.

Ajutise põhiseaduse arutamise käigus nimetatakse see eelnõu Vabariigi valitsemise ajutiseks korraks. Eesti Vabariigi valitsemise ajutine kord võetakse Asutava Kogu poolt lõplikult vastu 1919.a. 4.juunil ja kuulutatakse ,,rutuliseks.'' Ettepanek tehti Asutava Kogu sotsiaaldemokraatliku fraktsiooni poolt, kuigi E.S.D.T.P. II. kongressi resolutsioonis nõutakse, et ,,kõik Asutava Kogu poolt väljatöötatud põhilised seadused peavad enne kui nad maksvaks tunnistatakse, üleüldise rahva hääletamise /referendumi/ alla tulema.''[1]

Ajutine põhiseadus jõustus 9.juulil ,,Riigi Teatajas'' avaldamisega.

Eesti kuulutatakse iseseisvaks rippumatuks demokraatlikuks vabariigiks /§1/, kelle piiride ,,lõplik kindlaksmääramine sünnib rahvusvaheliste lepingute järgi.'' /§2/ Eesti riigikeeleks on eesti keel; vähemusrahvustel - sakslased, venelased, rootslased ja lätlased - on õigus ,,neis kohtades, kus elanikkude enamus on mitte Eesti, vaid kohalikul vähemusrahvusel'' omavalitsusorganites tarvitada asjaajamise keelena oma keelt, kusjuures ,,igaühel õigus on neis asutustes riigikeelt tarvitada.'' /§3/[2] Vabariigi valitsemise ajutise korra teine peatükk räägib kodaniku õigustest ja kohustustest. §4 kuulutab, et kõik kodanikud seaduse

---

1.,,Sotsiaaldemokraat'' 1919,7.märts,nr.55.

2.,,Riigi Teataja'' 1919,9.juuli,nr.44.

ees võrdsed on ja Eesti Vabariigis ei ole ,,seisuslisi eesõigusi ja tiitleid.''[1] Ajutine põhiseadus ütleb algihariduse olevat maksuta ja sunduslik./§5/ Algihariduse mõistet aga määratletud ei ole.

Isiku- ja korteripuutumatust, kirjavahetuse saladust, südametunnistuse, usutunnistuse, sõna ja keeletarvitamise, trüki-, koosoleku-, ühinemise ja liikumisvabadust võib kitsendada vaid kooskõlas seadusega ja ,,seaduslikult väljakuulutatud sõjaseisukorra põhjal.'' /§6 ja §8/[2] Vabariigi valitsemise ajutine kord määrab Asutava Kogu esimehe ,,vabariigi seaduslikuks esitajaks.''[3] Samas on öeldud ka seda, et kõrgeim võim kuulub Eesti Vabariigi rahvale, kelle nimel teostab kõrgemat võimu Asutav Kogu.[4] Asutava Kogu ülesandeks seab ajutine põhiseadus alalise konstitutsiooni ja maareformi väljatöötamise./§10./ Asutav Kogu teostab ,,riigi seadusandlist ja juhtivat võimu'' kuni jäädava põhiseadusega ettenähtud seadusandliku asutuse kokkutulemiseni./§11/ Jooksva seadusandluse jaoks tuleb luua ,,eriline seadusandline delegatsioon.'' Rahvahääletust lubab vabariigi valitsemise ajutine kord juhul kui 25000 hääleõiguslikku või 1/3 Asutava Kogu saadikutest seda nõuavad. ,,Seaduste algatusõigus kindlus-

---

1. ,,Riigi Teataja'' 1919, 9. juuli, nr. 44.
2. samas.
3. samas.
4. samas.

tatakse" 3000-le hääleõiguslikule kodanikule. /§13/ Vabariigi valitsus valitakse Asutava Kogu poolt üheks aastaks ja ta teostab ,,ülemat korraldavat ja täidesaatvat võimu," andes Asutavale Kogule aru ,,oma tegevusest ja kavatsustest." Valitsusel on õigus välja kuulutada sõjaseisukorda Asutava Kogu istungite vaheajal./§15p.a/[1] Vabariigi valitsemise ajutine kord kehtis 9.juulist 1919.a., kuni põhiseaduse jõustumiseni 21.detsembril 1920.a. Alalise põhiseaduse komisjon asus tööle juba 5.juunil 1919.a.. Esimesena võeti arutusele ajutise põhiseadusega määratud seadusandliku delegatsiooni eelnõu projekt. Sotsiaaldemokraat Vain avaldab komisjonis arvamust, et seadusandlikul delegatsioonil peaks olema õigus otsustada valitsuse jooksvaid asju ja anda ajutisi määrusi.[2] Tööerakond on seisukohal, et seadusandlik delegatsioon peab moodustama ,,vähema seadusandlise koja."[3] Sellele vaidleb vastu J.Uluots, väites, et sel juhul peaks delegatsioonis olema vähemalt 50-60 liiget.[4]

Kuna vaidlused olid tagajärjetud valib põhiseaduse komisjon omakorda vastava alamkomisjoni. / Jans, Kalbus ja Einbund. / See alamkomisjon esitab omapoolsed ettepanekud

---

1.,,Riigi Teataja" 1919,9.juuli,nr.44.

2.ENSV ORKA.f.15.n.2,sü.372,l.3.

3.samas,l.4.

4.samas,l.4.

21. juunil toimunud koosolekul. Aruandja K.Einbund teatas, et nad oma töös rahvaerakonna ettepaneku aluseks olid võtnud.[1] Alamkomisjoni projektis antakse seadusandlikule delegatsioonile järgmised õigused:

I. Seaduste ja korralduste väljaandmine - välja arvatud vabariigi valitsemise ajutise korra §10 järgi Asutava Kogu ülesandeks jäetud põhiseadus ja maareform,

2. krediitide määramine,

3. raha väljaandmine ja siselaenude tegemine,

4. juhtnööride andmine valitsusele ja valve valitsuse üle,

5. Asutava Kogu vaheajal selle ja valitsuse liikmete vastutusele võtmise otsustamine.[2]

Järgnenud läbirääkimiste iseloomustamiseks toome ära esseer A.Looritsa sõnavõtu põhiseaduse komisjonis: ,,Siin võitlevad algusest saadik 2 vaadet: ühed näevad delegatsioonis väikest parlamenti, kuna teised arvavad, et valitsemise ajutise korra puhul on delegatsiooni tarvilikus kogemata läbilibisenud, aimavad temas hädaohtu ja püüavad tema võimupiire piirata.[3]

Komisjon ei tee olulisi muudatusi rahvaerakonna projektis ja see esitatakse Asutavale Kogule 3. juulil. L.Olesk ja A.Reion

---

1. ENSV ORKA.f.15.n.2,sü.372,l.7.
2. samas,l.7.
3. samas,l.14.

vastu §4-le, mis olevat ,,umbusaldus valitsuse vastu.[1]" Hääletamisel saab komisjoni esitatud variant 35poolt ja 27 vastuhäält.[2] II. lugemisel jäetakse §4 tööerakondlase L.Oleski ettepanekul välja, kuid viimasel lugemisel antakse paragrahvi poolt 36poolt ja 28 vastuhäält ning §4 jäetakse eelnõusse.[3]

Sorokin paneb ette sisse võtta punkt, millega antakse igale Asutava Kogu liikmele õigus seadusandliku delegatsiooni koosolekuist sõnaõigusega osa võtta.[4] Samasisuline ettepanek tehti ka põhiseaduse komisjonis M.Kurs-Oleski poolt, kuid seal lükati see tagasi.[5] Sorokini märkuse võtab Asutav Kogu vastu.

Niisiis Eesti Vabariigi valitsemise ajutise korra §I2 alusel loodi Asutava Kogu kõrvalæ väiksem /30liikmeline- §8/ seadusandlik organ, kelle ülesandeks oli jooksva seadusandluse teostamine ning kontroll valitsuse tegevuse üle Asutava Kogu istungite vaheajal.

Eelpoolkirjeldatud kujul eksisteeris Eesti Vabariigi ajutine põhiseadus kuni I9I9.a. detsembrini, mil valitsuse ettepanekul võeti Asutavas Kogus vastu vabariigi valitsemise ajutise korra §I2-a. Asutava Kogu juhatusele saadetud kir-

---

I.Asutava Kogu protokollid.II.istungjärk,v.I68.

2.samas,v.I82.

3.samas,v.232.

4.samas,v.I92.

5.ENSV ORKA.f.I5.n.2,sü.372,l.I4.

jas väidab peaminister J.Tõnisson, et ,,Vabariigi Valitsuse üksmeelset otsust mööda täitsa võimata on praegustes oludes ilma ettepandud volituste laienduseta Asutava Kogu vaheajal oma kohuseid täita.[1] Volituste laiendamine tähendab, et valitsusele antakse ,,rutulise iseloomuga jooksva seadusandluse teostamine.[2] Asutava Kogu ja seadusandliku delegatsiooni istungite vaheajal vastuvõetud seadused kaotavad kehtivuse, kui nad 2 nädala jooksul peale Asutava Kogu vaheaja lõppu pole esitatud Asutavale Kogule kinnitamiseks, või juhul kui neid ei kinnitata.[3]

J.Uluotsa arvates ,,lööb eelnõu kõigetõsisemal mõõdul demokraatia põhimõttele vastu nägu.[4]

§12-a- kõige aktiivsemateks pooldajateks on Asutavas Kogus sotsiaaldemokraatide ja rahvaerakonna fraktsioonid ja seetõttu võetakse eelnõu vastu suure häälteenamusega - 64-8. /vastu hääletab osa maaliitlasi ja Sotsialistid-revolutsionäärid./[5]

H.Kuusneri ettepanekul kuulutatakse, et ,,seadusel on edasilükkamatuse iseloom.[6]

See äärmiselt reaktsiooniline paragrahv lisatakse ajutisse põhiseadusesse vaatamata sellele, et vabariigi valitsemise

---

1.ENSV ORKA.f.15.n.2,sü.416,l.1.

2.Asutava Kogu protokollid. II.istungjärk,v.3012.

3.samas,v.3012.

4.samas,v.3014.

5.samas,v.3057.

6.samas,v.3058.

ajutise korra §12. alusel loodud Seadusandlik delegatsioon pidi tegutsema ka Asutava Kogu vaheajal. 19.novembril 1918.a. anti Ajutise valitsuse poolt Eestis välja nn. ajutised administratiivseadused, millega faktiliselt kehtestati uuesti tsaariaegsed seadused ja samuti Kerenski valitsuse seadusandlus.[1] 17.detsembril kehtestati Eestis sõjaseisukord. Eesti ajutise valitsuse tegevuse tulemusena on Eestis kehtestatud režiim, mille ees ,,kahvatub Nikolai II kord, nõndanimetatud demokraatlik vabariik on üle külvatud võllasammastega, maksma on pandud kõige jämedam vägivallakord.'' Nii hindas K.Pätsi valitsuse tegevuse tulemusi Asutava Kogu kõnetoolist esseer E.Jonas.[2] Ka Asutava Kogu poolt vastuvõetud Vabariigi valitsemise ajutine kord, milles deklareeriti üleüldisi kodanikuvabadusi ja laialdlast demokraatiat, ei parandanud olukorda, jäädes sõjaseisukorras oleva riigi jaoks vaid ilusateks sõnadeks. Juba siis, kui Asutav Kogu arutas ajutist põhiseadust, märkis Eesti Sotsialistide-revolutsionääride Partei häälekandja: ,,Mitte demokraatlist töörahva riiki ei loo need isandad, töötades välja ajutist põhiseadust, vaid riiki, kus hea oleks elada kodanlusel.[3] Ajutises põhiseaduses fikseeritud isikuväärilise ülespidamise õiguse üle ironiseerivad esseerid: ,,Inimene läheb

---

1.K.Siilivask.Eesti töörahva võitlus imperialistliku interventsiooni ja kodanliku diktatuuri vastu kodusõja aastail /1918-1920/. Kandidaadi väitekiri.Tartu,1954.lk.215.

2.Asutava Kogu protokollid. I.istungjärk,v.125.

3.,,Võitlus''1919,30.mai,nr.6.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

sunnitööle, tal on nüüd ikkagi töösaamise õigus riigilt ja ka ülespidamise õigus, kuigi mitte väga inimeseväärine.[1]

Nii imelik kui see ka pole , süüdistab maaliit O.Strandmani valitsust /9.mai - 18.nov.1919a./ liigses pahempoolsuses /!/, mistõttu olevat ,,valitsemise viis nii mõneski asjas hullem, kui Nikolai ajal.[2]

Milliseks kujunes siis Eesti töölisklassi saatus tingimustes, kus Asutava Kogu enamuse moodustasid ,,sotsialistlikud parteid,'' kelle liikmed aktiivselt igast valitsusest /kuni 1920.a. juulini, kui E.S.D.T.P. oma esindajad valitsusest ära kutsus./ osa võtsid ja Eesti Vabariigis demokraatlik vabariigi valitsemise ajutine kord maksvusel oli? Tsiteerime jällegi esseer H.Kruusi: ,,Poolteise aastase vintsutamise järele demokraatlikkude põhimõtete nimel ja katte all on töölisliikumine Eestis surutud kõige rõhuvamaisse tingimustesse. On hävitatud tööliste korraldamise suurem keskkoht - Eestimaa Ametühingute Kesknõukogu. On ära hukatud, vangikotta maetud ja põranda alla aetud suur osa klassiteadlikumaid ja aktiivsemaid tööliste klassi tegelasi.''[3] Demokraatia sildi all peetud klassisõda nõudis

---

1.,,Võitlus'' 1919,1.juuni,nr.7.

2.Asutava Kogu protokollid. II.istungjärk,v.2545-2546.

3.H.Kruus.Vahid kodanluse Siioni müüril.Tallinn,1920,lk.13.

Eesti töölisklassilt I[I] 1,5 aasta jooksul 2,5 tuhat ohvrit.

Ajutise põhiseaduse kehtestamisega jõudis lõpule Eesti Vabariigi konstitueerimise esimene etapp.

I. EKP I. Kongress. Dokumente ja materjale. Tallinn, 1960, lk. 34.

III.ptk.

ASUTAVA KOGU TEGEVUS EESTI VABARIIGI PÕHISEADUSE VÄLJATÖÖTAMISEL.

Vabariigi valitsemise ajutine kord määras põhiseaduse väljatöötamise Eesti Asutava Kogu peamiseks ülesandeks. 4.juunil 1919.a. valis Asutav Kogu põhiseaduse eelnõu väljatöötamiseks komisjoni, mille koosseisu läksid järgmised Asutava Kogu liikmed: A.Anderkopp, L.Olesk, J.Seljamaa ja T.Kalbus tööerakonnast; K.Parts, K.Einbund, J.Westholm rahvaerakonnast; J.Jans, E.Asson, M.Kurs-Olesk, J.Vain, K.Ast E.S.D.T.P.-st; esseer A.Loorits; maaliitlane J.Uluots ja N.Kann ,,taevaliidust.'' /töö käigus toimusid mõned muudatused liikmeskonna hulgas./

Põhiseaduse komisjoni I.koosolek toimus 5.juunil 1919.a. 19.juunil toimunud II istungil oli arutlusel ,,üldised juhtmõtted'' põhiseaduse kokkuseadmiseks.[1] Sotsiaaldemokraadid ja tööerakond soovivad ,,sama põhimõtete järele põhiseadust arendada, kui Vabariigi valitsemise ajutises korras.''[2]

1.ENSV ORKA.f.15,n.2.sü.372,l.4.

2.samas,l.4.

Ka rahvaerakond ,,seisab ajutise põhiseaduse alustel.''

,,Kõik võim olgu seadusandliku koja käes,'' kuulutab nüüd K.Einbund.[1]

Sotsialistide-revolutsionääride partei fraktsioon esitab omapoolses Eesti Vabariigi põhiseaduse kavas järgmised olulisemad nõudmised:

1.Inimesevääriliste ülespidamise õiguse kindlustamine,

2.surmanuhtluse keeld,

3.tööliste esituse osavõtmine riigi majandusliku elu juhtimisest,

4.üleüldine maksuta ühtluskool.[2]

Võimude range jaotamise printsiipi soovib rakendada J.Uluots, teeb ettepaneku luua Senat, kelle käes ,,täidesaatev võim ja riigi esitus seisku.''[3] Maaliidu seisukohaga ei nõustu ükski komisjoni liige, kuna Senati loomisega saaks ,,valitsus liig iseseisev.''[4]

Enne Asutava Kogu suvevaheajale minekut määrab põhiseaduse komisjon eelnõu esialgse projekti koostajaks J.Uluotsa. Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu sisulisele arutamisele asub komisjon alles 1919.a. novembris.

Ka põhiseaduse eelnõu projekti arutamisel oli kõige enam vaidlusi võimuprobleemi üle. Esialgse eelnõu projekti koos-

---

1.ENSV ORKA.f.15,n.2.sü.372,l.4.

2.samas,l.51-52.

3.samas,l.4.

4.samas,l.4.

taja avaldas rahulolematust selle eelnõu üle, kuna ,,valitsemise vormi küsimuses on läbi viidud komisjoni enamuse vaated...'' [1] /Nagu eelpool juba nimetatud, nõudis komisjoni enamus seadusandlikust kojast sõltuva valitsuse loomist./ II.detsembri istungil oli arutusel põhiseaduse eelnõu peatükk ,,Riigi võimud.'' Uluotsa ettepanekul kaalutakse kolmanda võimu asutamist Senati näol, kelle eesotsas seisaks president. Viimase ülesannete hulka kuuluks valitsuse moodustamine, mis ,,parlamendi usaldusel töötaks,'' seadusandliku koja laialisaatmine ,,sügavamate kriiside lahendamiseks'' jne. [2] Rahva- ja tööerakonna toetusel võetakse komisjoni poolt esimesel lugemisel vastu otsus kolmanda võimu loomisest presidendi näol. /6häälega 5 vastu./ [3] Nüüd tuli otsustada kui kauaks ja kelle poolt peab president valitama. Ka siin ei saada läbi ilma pikkade vaidlusteta. Lõpuks jõutakse otsusele valida president sama pikaks ajaks, kui tulevane parlament. [4] Otsustamata jääb küsimuse teine pool - kes valib presidendi. Ükski kolmest ettepanekust - rahvas, kolleegium, parlament - ei saavutanud enamust. I.lugemisel võttis komisjon vastu ka paragrahvi, millega antakse presidendile järgmised õigused:

1. teostab taidesaatvat võimu ,,kokkukõlas seadustega ja riigi huvidega,''

I. ENSV ORKA. f. I5, n. 2. sü. 373, l. 8.

2. samas, l. 68.

3. samas, l. 69.

4. samas, l. 78.

2.hoolitseb seaduste täitmise eest,

3.määrab ametisse ja vabastab sellest sõjaväe- ja tsiviilametnikke,

4.sõlmib vabariigi nimel lepinguid välisriikidega ja kuulutab sõda,

5.annab armu,

6.on sõja- ja kaitsevägede juhatajaks,

7.kuulutab välja sõja- ja kaitseseisukorra, pannes selle otsuse kinnitamiseks ette Rahvanõukogule,

8.paneb kokku riigieelarve,

9.võib välja töötada seaduseelnõusid,

IO.annab välja määrusi ja korraldusi.[1]

Sotsiaaldemokraatide ettepanekul jäetakse presidendi institutsioon seaduseelnõu projekti II.lugemisel välja.[2]

Viimasel lugemisel tekib komisjonis jälle vaidlus presidendi ameti üle. Tööerakondlane Strandman väidab, et riiki ilma presidendita ,,võimatu on valitseda.''[3] H.Kuusneri sõnade järgi on ka enamus rahvaerakonna rühmast ,,rahva poolt valitava pre-idendi poolt.''[4] Nagu tabavalt ütleb sotsiaaldemokraat Neps, soovitakse presidenti ,,kodurahu mõttes, kuid see kodurahu oleks tsaariaegne kodurahu, mis ainult püssitikkude

---

I.ENSV ORKA.f.I5,n.2.sü.373,l.83.

2.ENSV ORKA.f.I5,n.2.sü.374,l.242.

3.ENSV ORKA.f.I5,n.2.sü.375,l.56.

4.samas,l.56.

otsas püsiks.''[1] 8häälega 7 vastu võetakse põhiseaduse eelnõu projekti paragrahv, mis annab täidesaatva võimu parlamendi ees vastutavale valitsusele.[2]

Riigikaitse küsimuste arutamisel tõstatavad tööerakondlased Rahvamiilitsa loomise idee alalise sõjaväe asemel.[3] Seda pooldavad ka sotsiaaldemokraadid. Vastupidisel arvamusel on komisjoni koosolekule konsultantidena kutsutud juhtivad sõjaväelased - ülemjuhataja J.Laidoner ja kindral-major A.Larka.-Larka nõuab alalist sõjaväge, kus ajateenistus kestaks aasta ja 4 kuud.[4] Rahvaerakondlane N.Maim esitab paragrahvi, millega keelatakse võõra riigi vägede Vabariigi teenistusse võtmine ja samuti ei tohi lasta ühegi riigi vägesid Eesti territooriumile. Ka ei tohi Eesti Vabariigi sõjavägе rahu ajal tarvitada väljaspool riigi piire võõra riigi huvide kaitseks.[5] Selle paragrahvi poolt anti 7 häält, millega võeti esimesel lugemisel põhiseaduse projekti.

Kolmandal lugemisel võetakse põhiseaduse projekti §23, mille järgi maa ja mereväed on ,,rahva sõjariistus korraldatud enesekaitse''.[6]

Sotsiaaldemokraatide fraktsioon teeb ettepaneku keelata põhiseadusega aumärkide andmine ja ka teiste riikide aumärkide

---

1. ENSV ORKA.f.15,n.2.sü.375,l.56.
2. samas,l.57.
3. ENSV ORKA.f.15,n.2.sü.373,l.90.
4. samas,l.90.
5. samas,l.96.
6. ENSV ORKA.f.15,n.2.sü.376,l.131.

vastuvõtmine.[1] M.Kurs-Olesk põjendab ettepanekut sellega, et aumärkide andmisega ,,loodaks jällegi eraldatud kodanikud ja teiste riikide aumärgid ,,võivad inimeste hingeelu peale oma huvide kohaselt mõjuda.'' [2] H.Kuusner /rahvaerak./ peab aumärkide andmist sõjaväele ,,teatud õhutuse abinõuks.'' [3] Sotsiaaldemokraatide esitatud paragrahv võtakse Asutavale Kogule arutamiseks esitatavasse projekti. /hääled 7-2/ [4] ,,Üheks suuremaks lahkuminekuküsimuseks'' nimetas põhiseaduse komisjoni aruandja Asutavas Kogus Anderkopp, ,,rahvuste küsimust.'' [5] Saksa erakond esitas põhiseaduse komisjonile omapoolse vähemusrahvuste õigusi käsitleva paragrahvi projekti, milles nõutakse rahvusministri kohta valitsuses ja oma keele tarvitamise õigust kohtutes.[6] Nüüd asuvad ka juudi rahvusest elanikud esitama oma nõudeid. 3.juunil 1919.a. pöördus Asutava Kogu poole Juudi Rahvuskomitee Eesti Vabariigis. I.Juudi kogudus-te kongressi nimel /11.-17.mai 1919./ nõutakse:

1. oma keele tarvitamist omas koolis,
2. oma hoolekannet,
3. omad kultuuralised õpetlikud asutused,
4. omavalitsus sisemises elus,
5. oma keskorgan esituseks valitsuses ja rahva ees.[7]

---

1. ENSV ORKA.f.15,n.2,sü.374,l.19.
2. samas,l.19.
3. samas,l.19.
4. ENSV ORKA.f.15,n.2,sü.375,l.8.
5. Asutava Kogu protokollid. 4.istungjärk,v.539.
6. ENSV ORKA.f.15,n.2,sü.373,l.82.
7. ENSV ORKA.f.15,n.2,sü.1020,l.5.

2I.detsembril Asutava Kogu põhiseaduse komisjonile saadetud kirjas teeb Juudi Rahvuskomitee ettepaneku märkida põhiseaduses viienda vähemusrahvusena ära ka juudid, kuna Eestis elab vähemalt I0000 juudi rahvusest kodanikku.[I] Komisjon seda ettepanekut arutusele ei võta. Saksa erakonna ettepanekus loetletakse vähemusrahvustena sakslasi, venelasi, rootslasi ja lätlasi.[2] Vähemusrahvuste nõudmiste vastu on komisjonis sotsiaaldemokraatide ja tööerakonna esindajad. Maaliidu seisukohta esitades J.Uluots soovitab ,,mitte segada inimeste eraelusse nende kutse, usu ja rahvuslise elu aladel.[3]

I9.märtsil esitab oma ettepanekud põhiseaduse komisjonile Asutava Kogu hariduskomisjon. Nende sooviks on ,,ühtluskooli süsteem'' ja ,,avalikkudes algkoolides 8 aastat kestev sunduslik ning maksuta haridus.[4] Sotsiaaldemokraat Kartau on ühtluskooli vastu, kuid kaitseb 8 aastase koolikohustuse nõuet.[5] Rahvaerakondlane Kuusner paneb ette 8 aastane koolikohustus põhiseadusest välja jätta. Sellega on nõus ka tööerakond. Strandman on ka maksuta hariduse vastu, kuna riigil polevat selleks võimalusi.[6] Hääletamisel on 8 aastase sundusliku hariduse

---

I.ENSV ORKA.f.I5,n.2.sü.I020,l.54-55.
2.samas,l.99.
3.ENSV ORKA.f.I5.n.2.sü.374,l.I33.
4.ENSV ORKA.f.I5.n.2.sü.I020,l.I42.
5.ENSV ORKA.f.I5.n.2.sü.375,l.23.
6.samas,l.24.

poolt 6 ja vastu samuti 6 häält. Sellega jäeti haridus-
komisjoni ettepanek põhiseaduse eelnõu projekti võtmata.[1]
Saksa erakond püüab põhiseaduse eelnõusse viia paragrahvi,
mis kuulutaks usuõpetuse ,,korraliseks õpiaineks.[2]
III eelnõu projekti arutamisel esitavad sotsiaaldemok-
raadid streigivabadust deklareeriva paragrahvi.[3] Kuna ,,streik
on igas demokraatlikus riigis lubatud'' hääletavad töö-
erakonna esindajad selle ettepaneku vastu./!/[4] Nendega
ühineb ka rahvaerakond ja kuna poolt olid vaid J.Vain,
A.Oinas ja H.Kruus, ei võeta seda ettepanekut vastu.[5]
Põhiseaduse komisjon esitas Asutavale Kogule oma aastase
tegutsemise tulemusena valminud Eesti Vabariigi põhi-
seaduse eelnõu projekti 27.mail 1920. aastal. Pärast
komisjoni esimehe aruandekõnet asub Asutav Kogu põhiseadu-
se esimesele lugemisele, mille käigus parteide fraktsioони-
de esindajad annavad hinnangu esitatud eelnõu projektile.
Sotsiaaldemokraat J.Jans iseloomustab komisjoni projekti
kui harilikku 19.saj. kodanliku riigi põhiseadust.[5]
Deklareerides kõikide kodanike võrdsust, on unustatud,
et ,,eesõigused ja ülekohtu tegemine põhineb peaasjalikult
rikkuse peal.''[6] Teise suure puudusena märgib J.Jans projek-

---

1. ENSV ORKA.f.15,n.2.sü.375,l.24.
2. ENSV ORKA.f.15,n.2.sü.1020,l.94.
3. ENSV ORKA.f.15,n.2.sü.376,l.4.
4. samas,l.4.
5. Asutava Kogu protokollid. 4.istungjärk,v.564.
6. samas,v.564.

ti §38, millega keelatakse riigikogu liikmeks valida ,,vabariigi teenistuses olevaid isikuid.[1] Jans kardab, et nii ,,võib olla saaksid kapitalistid meie demokraatlikus riigivolikogus väga esitatud ja võivad sinna koondada omale täieliku enamuse.[2] Jans teeb ka ettepaneku kaotada põhiseadusega surmanuhtlus ,,poliitiliste kurjategijate juures.[3] K.Ast kiidab eelnõu projekti heaks, kuna ,,seal aluseks on võetud puhtakujuline rahvavalitsus.[4] Peaminister J.Tõnisson on samuti eelnõu projektiga rahul, kuna ,,keskteed on käidud enamasti kõigis asjus.'' Viga on aga selles, et ,,demokratismi hüüdsõna mõjul liig palju katsutud riiklikus elus ühtlustada'' ja hääleõigus antakse liiga noortele. /20a./ - ,,meie põhjamaalased hilja arenevad, mil põhjusel on tarvis kõrgemat iga.[5] Revolutsioonilistelt positsioonidelt hindab arutatavat põhiseaduse projekti Iseseisva Sotsialistliku Tööliste Partei[6] liige H.Kruus. ,,Kauni sõna - vabadus - nimel läheb revolutsionäär võllasambasse ja vabaduse nimel poob timukas ta üles.''[7] Selliselt iseloomustab Kruus kodanlikku demokraatiat. Kuna kodanliku riigi kui klassidiktatuuri ,,surve on sihi-

---

1. ENSV ORKA.f.15,n.2,sü.376,l.134.
2. Asutava Kogu protokollid. 4.istungjärk,v.565.
3. samas,v.567.
4. samas,v.590.
5. samas,v.571-573.
6. Eesti esseeride kongress 25.aprillil 1920.a.muutis nime Eesti Iseseisvaks Tööliste Parteiks ja vastavalt sellele nimetas end ümber ka Asutava Kogu esseeride fraktsioon.
7. Asutava Kogu protokollid. 4.istungjärk,v.579.

tud töölisklassi vastu'' on selle klassi jaoks demokraatia vaid ,,kõlav hüüdsõna.''[1] Seda näitab Kruusi arvates aastane kogemus - ajal, mil Eestis maksis ,,kõige demokraatlikum'' ajutine põhiseadus, võis näha vaid ,,kavakindlat, kustumatut survet töölisklassi vastu.''[2] H.Kruus deklareerib, et tõsisest üheõiguslikusest saab juttu olla vaid sotsialistliku korra ajal; siis kui ,,kodanlise klassi käest kurnamisabinõud ära võetakse.''[3] Kõneleja kutsub töölisklassi üles kasutama demokraatiat ,,proletaarlise revolutsiooni ettevalmistamiseks.''[4] Kodanluse diktatuuri vastu proletariaadi diktatuuri seades kukutab töölisklass kodanluse võimu ja seab ,,ühiskondliku arenemise sotsialistlikele alustele.''[5]

Sotsiaaldemokraat V.Ernitsa arvates ei tohi ,,loomulikku arenemist takistada'' kuna kapitali kasv võimaldab töölisklassi kasvu, mis on ,,sotsiaalse revolutsiooni eelduseks.''[6] L.Olesk arvab, et põhiseaduse projekti järgi küll ei saa öelda et see ,,fikseeriks iseäranis kapitalistlikku korda,'' vaid nende põhimõtete järgi ,,meie rahvas demokraatlikul alal üheks õnnelikuks rahvaks võib saada.''[7] Tööerakonna seisukohta väljendades on O.Strandman rahulolematu paragrahviga, milles nõutakse valitsusele parlamendi usaldust,

---

1.Asutava Kogu protokollid. 4.istungjärk,v.579-580.
2.samas,v.579.
3.samas,v.582-583.
4.samas,v.585.
5.samas,v.585.
6.samas,v.596.
7.samas,v.602.

kuna ,,see parlamentarism on väga raske.''[1]

Parempoolse oppositsioonipartei - maaliidu - nimel kõneleb K.Päts. Tema toob eelnõu nõrga küljena ,,suurejooneliste tõotuste kõrvale täiendavate normide andmise.''[2] Viidates sotsiaaldemokraat Hellati poolt 1919.a. septembris Venemaale saadetud ametühingute kongressi delegaatidele, nõuab K.Päts ,,kodukoha õiguse'' fikseerimist põhiseaduses.[3]

H.Leesment teatab, et kristlik rahvaerakond ,,presidendi ametit tarvilikuks peab'' ja selle vastu on, et ,,20 aastane noorukene volikogusse võib saada...''[4]

,,Kuna keegi Asutava Kogu liigetest ei ole põhimõttelikult eelnõu kohta eitavat seisukohta võtnud,'' teeb komisjoni aruandja Anderkopp ettepaneku üle minna teisele lugemisele. Ettepanek võetakse vastu ,,nähtava häälteenamusega.''[5]

Esimesed vaidlused tekivad Asutavas Kogus põhiseaduse §6 arutamisel, milles deklareeritakse kõikide kodanikkude üheõiguslikust ,,sündimise, usu, soo, seisuse ja rahvuse peale vaatamata.''[6] Selle paragrahvi vastu on J.Jans, kes paneb ette välja jätta kõik muu ja lisada ,,ei ole avalikke õigusi, mis olenevad varanduslikust tsensusest.''[7]

---

1. Asutava Kogu protokollid. 4.istungjärk,v.627.
2. samas,v.605.
3. samas,v.605-606.
4. samas,v.618.
5. samas,v.639.
6. samas,v.704.
7. samas,v.705.

Jansi ettepanekule on vastu tööerakondlased ja ka tema erakonnakaaslased. L.Oleski arvates on see ,,kommunistlik või anarhistlik seisukoht'' ja seepärast ei või kõne alla tulla ,,seni kuni Eesti Vabariik olla suudab.''[1] A.Oinas eitab Jansi seisukohta sotsiaaldemokraatide fraktsiooni nimel - ,,sõna varanduslik lisamisega köidaks sotsialistlik partei oma tulevases tegevuses iseennast.''[2] Loomulikult on Jansi poolt esitatud variandi vastuvõtmise vastaste hulgas ka parempoolsete erakondade fraktsioonid ja ettepanek lükatakse tagasi ,,nähtava häälteenamusega.'' Järgmiseks komistuskiviks põhiseaduse arutamisel sai §7, millega keelatakse aumärkide andmine ja samuti nende vastuvõtmine teistelt riikidelt. Aumärke võis anda vaid **kaitseväelastele sõja ajal.** Rahvaerakond on selle paragrahvi vastu kuna ,,aumärkide andmise õigus praegusel ajal veel sugugi paheks välja kujunenud ei ole.''[3] 34 häälega 3I vastu lükkab Asutav Kogu selle paragrahvi tagasi. Uuesti tuleb §7 kõne alla kolmandal lugemisel ja seekord võetakse see ka põhiseadusesse./42häält 25vastu/[4] Vaidlused hariduskü simust puudutava paragrahvi sisu üle lõpevad selle tagasiandmisega põhiseaduse komisjoni. Sotsiaaldemokraadid J.Vain, K.Ast jt. nõuavad 8klassilise

---

I.Asutava Kogu protokollid. 4.istungjärk,v.707.

2.samas,v.708.

3.samas,v.7I5.

4.samas,v.982.

maksuta ja sundusliku koolikohustuse kehtestamist. K.Inglisti arvates ,,tunneb iga liige ennast riigis täieõiguslikuna kodaniku olevat'' alles siis, kui ,,tehakse haridusesaamine kõigile kättesaadavaks ilma hinnata ja õppeabinõude ning muu poolest vastu tullakse.''[1] Vaidlusi tekitas ka lubadus ,,emakeelset haridust'' anda. Selle punkti väljajätmist soovib N.Talts /tööerak./ kellega ühineb ka rahvaerakondlane H.Kuusner.[2] Põhiseaduse komisjonis ei tehtud selles paragrahvis olulisi muudatusi. Lisatud on paragrahvi lause ,,vähemusrahvustele kindlustatakse emakeelne õpetus.''[3] L.Olesk märgib komisjoni aruandjana: ,,Praegusel ajal kindla kohustusena igasugust haridust maksuta anda üldse teostada ei saa.''[4] Kolmandal lugemisel kordub sama lugu - sotsiaaldemokraatide esindajad nõuavad maksuta haridust kõikides riiklikes õppeasutustes ja selle vastu on jällegi tööerakondlased. J.Ernesaks /sots.dem./ tuletab rahvaerakonna fraktsioonile meelde, et ka nende partei programmis nõutakse ,,maksuta haridust kõikidel aladel.''[5] A.Anderkopp ja L.Olesk viitavad jällegi suurtele kulutustele, mis kaasneksid maksuta haridusele.[6] Hääletamisel võtakse Vabariigi põhiseadusesse ,,nähtava häälteenamusega''

I.Asutava Kogu protokollid. 4.istungjärk,v.727.

2.samas,v.726.

3.samas,v.784.

4.samas,v.784.

5.samas,v.986.

6.samas,v.987.

komisjoni poolt esitatud variant.[1]

§16 kõlab põhiseaduse komisjoni poolt esitatud variandis järgmiselt: ,,Surmanuhtlusega, ihunuhtlusega ja kogu varanduse konfiskeerimisega ei karistata ühtki süüdlast välja arvatud kaitseseisukorras sellekohaste seaduste alusel.''[2] Kuna surmanuhtlust kasutati seni kui ,,võitlusabinõu poliitilistel põhjustel kaugemaleminevate vastaste vastu,'' ei pea L.Olesk õigeks ,,surmanuhtlust, kui poliitilist abinõu alal hoidas seda siin kaitseseisukorraga ühendusse viies.''[3] Tööerakonna Asutava Kogu rühma ettepanekul jäetakse §16 põhiseaduse projektist välja. /hääled - 44-20/[4] III. lugemisel esitab K.Ast selle paragrahvi jällegi Asutavale kogule vastuvõtmiseks, saades nüüd oma ettepaneku poolt 31 ja vastu 44 häält.[5]

§25-ga kindlustatakse eraomand, mida võib võõrandada ainult ,,üleüldistes huvides seaduste põhjal ja seadustes ettenähtud korras.''[6] Nii nagu põhiseaduse komisjonis, niika Asutavas Kogus ei ole ükski Asutava Kogu liikmeist selle paragrahvi vastu. Maaliitlane J.Teemant tahab sinna lisada klausli ,,õiglasest tasust'' juhul kui ,,eraomandus peab võõrandatud saama.''[7] Seda ei võeta siiski põhiseadusesse.

---

1. Asutava Kogu protokollid. 4.istungjärk, v. 988.
2. samas, v. 786.
3. samas, v. 790.
4. samas, v. 792.
5. samas, v. 990.
6. samas, v. 804.
7. samas, v. 805.

Põhiseaduse projekt määrab valimisõiguse vanuseliseks alammääraks 20.a. kusjuures nõutakse vähemalt aastast Eesti Vabariigi kodakondsuses olemist. Kuna kehtiv tsiviilseadus loeb täiskasvanuks alles 21aastast kodanikku, siis selle põhjendusega nõuab J.Teemant /maaliit/ valimisõiguse andmist alles 21 aasta vanustele. Ka peab ta tarvilikuks nõuda 2aastast kodakondsust.[1] Omapäraselt kaitseb komisjoni ettepanekut J.Vain. 20 aastat tuleb võtta vanuseliseks piiriks juba seetõttu, et ,,töölised keskmiselt varem ära surevad, kui need rahvakihid, kes mitte tööd ei tee...''[2] Teemant kordab oma ettepanekut ka eelnõu kolmandal lugemisel, kuid ka siis ei võeta seda vastu.

IO. juunil jõutakse 5.peatüki, mis kannab pealkirja ,,Valitsusest'' arutamiseni. Põhiseaduse komisjoni poolt oli selle osa aruandjaks määratud K.Ast, kes informeerib Asutavat Kogu komisjonis toimunud vaidlustest presidendi institutsiooni üle. ,,Täidesaatva võimu koondumine ühe inimese kätte oleks rahva suveräänse õiguse kärpimine,'' ütleb K.Ast.[3] J.Lattik teeb kristliku rahvaerakonna nimel ettepaneku luua siiski presidendi koht, kuna eestlane olevat inimene, ,,kes omale ühtegi kodu ei saa kujutada, kui seal ei ole õiget peremeest.''[4] ,,Taevaliitlaste'' poolt

---

I.Asutava Kogu protokollid. 4.istungjärk,v.809.

2.samas,v.809-810.

3.samas,v.889.

4.samas,v.889.

esitatud demagoogilised fraasid ei veena aga kedagi ja ettepaneku vastu hääletab ,,nähtav enamus."

Järgmised tõsised vaidlused puhkevad Asutavas Kogus alles §79 juures, kui J.Vain /sots.dem./ teeb ettepaneku võtta see põhiseadusesse järgmisel kujul: ,,Vabariigi kaitseks moodustatakse kaitseväed, millel seisvate vägede iseloomu ei tohi olla."[1] K.Ast toetab ettepanekut, kuna alalise sõjaväe loomiseks ,,kodanikkude arv õige väike on."[2] A.Anderkopi arvates tekitaks regulaararmee kaotamine kahju Eesti kaitsevõimele plukorras, kus riiki ähvardab nii ,,Suur-Saksa kui Lääne-Vene hädaoht" ja võtaks võimaluse ,,Balti ääreriikide liidu loomiseks, mis selle hädaohu vastu seisaks.[3] Rahvamiilitsa süsteemi kehtestamise vastu on samuti maaliidu Asutava Kogu rühm. Teisel eelnõu lugemisel saab J.Vaini esitatud paragrahv 32 häält poolt ja vastu 42 häält.[4] Sedasama ettepanekut kordavad sotsiaaldemokraadid viimasel lugemisel, kuid nüüd on rahvamiilitsa loomise vastu juba ,,nähtav enamus."[5] /Nagu me nägime põhiseaduse komisjoni töö vaatlemisel tõstatasid rahvamiilitsa loomise idee seal tööerakonna esindajad, kes Asutavas Kogus kõnelevad kõige vihasemalt sellele vastu./

---

1. Asutava Kogu protokollid. 4.istungjärk, v.905.
2. samas, v.906.
3. samas, v.910-911.
4. samas, v.916.
5. samas, v.1008.

Diskussiooni streigivabadusest algatavad Asutavas Kogus iseseisva sotsialistliku partei esindajad vastava ettepaneku esitamisega. Valitsuse nimel soovitab peaminister Tõnisson seda mitte põhiseadusesse võtta, kuna streigivabadus on ,,väga hädaohtlik riiklikust seisukohast ja otsekohe võimatu.[1] Sotsiaaldemokraadid lisavad esitatud ettepanekule klausli ,,seda õigust võib seadusega piirata ainult avaliku julgeoleku huvides.[2] H.Mets /sots.dem./ on kindel, et see paragrahv Asutava Kogu poolt tagasi lükatakse, sest ,,peaaegu igal ühel /Asutava Kogu liikmel - autori märkus./ on teenijad kodus ja igaüks kardab: Jumal teab, kui me põhiseaduses streigivabaduse välja kuulutame, siis võib olla, et korraga ei saa kohvi ja ei hakata saapaid puhastama jne.[3] „Kiiduavaldused pahemalt" teenib ära K.Päts, kes kuulutab oma poolehoidu streigivabadust deklareerivale paragrahvile.[4] Ka tööerakond on streigivabaduse poolt juhul ,,kui ainult üksikud töölisosad oma nõuetes liig kaugele ei lähe."[5] 88-st Asutava Kogu liikmest hääletab sotsiaaldemokraatide esitatud streigivabadust deklareeriva paragrahvi poolt 45 saadikut.[6] J.Piiskari arvates on see paragrahv üks neist paljudest,

---

1. Asutava Kogu protokollid. 4.istungjärk, v.932.
2. samas, v.934.
3. samas, v.935-936.
4. samas, v.941-942.
5. samas, v.944.
6. samas, v.945.

,,kus ühe käega antakse ja teisega võetakse.[1]
Põhiseaduse eelnõu pannakse lõpuks tervikuna hääletamisele. Ainsana hääletab Eesti Vabariigi põhiseaduse vastu Asutava Kogu Eesti Iseseisva Sotsialistliku Tööliste Partei fraktsioon. /vaata H.Kruusi sõnavõtu kohta käesoleva töö lk.62-63/ Vastne eelnõu antakse läbivaatamiseks redaktsioonikomisjoni ja pärast selle aruande ärakuulamist I5.juunil, võetakse Eesti Vabariigi põhiseadus Asutava Kogu poolt lõplikult vastu. 2. juulil kinnitab Asutav Kogu ka vastava seaduse, millega põhiseadus ,,omandab seadusliku jõu peale tema väljakuulutamist ,,Riigi Teatajas'' ja hakkab maksma järgmisel päeval pärast Riigikogu valimiste tagajärgede kuulutamist ,,Riigi Teatajas.[2]
Põhiseaduse sissejuhatuses nimetatakse Eestit, kui riiki, ,,mis on rajatud õiglusele ja seadusele ja vabadusele.''
§I kuulutab Eesti iseseisvaks vabariigiks, ,,kus riigivõim on rahva käes.'' Rahvas ,,teostab võimu'' referendumi kaudu - juhul kui 25 tuhat hääleõiguslikku kodanikku nõuavad; ,,rahvaalgatamise'' ja Riigikogu valimiste teel./§29/[3]
Samas märgitakse, et rahvahääletusele ei või tulla:

I.riigi eelarve ja laenud,

I.Asutava Kogu protokollid. 4.istungjärk,v.943.

2.,,Riigi Teataja'' I920,9.august,nr.II3/II4.

3.samas.

2.maksuseadused,

3.sõja kuulutamine ja lõpetamine,

4.mobilisatsioon ja demobilisatsioon,

5.lepingud välisriikidega.[1]

Seadusandlikku võimu teostab kolmeks aastaks valitav 100 liikmeline Riigikogu, mille istungjärkude algus on määratud aasta oktoobri kuu esimesele esmaspäevale, kusjuures Riigikogu istungid on avalikud. /põhiseaduse 4.peatükk./[2] ,,Valitsemise võimu'' teostajaks on Riigikogu poolt valitav valitsus, kellel peab olema Riigikogu usaldus./5.peatükk./ Kõige ulatuslikum peatükk põhiseaduses on pühendatud kodanikuõigustele./§6-§26./ EestiVabariik ei anna oma kodanikele aumärke ega luba neid vastu võtta ka välisriikidelt./§7./ Deklareeritakse isiku- ja kodupuutumatust; usu- ja südametunnistuse vabadust; koolieelistele sunduslikku ja rahvakoolides maksuta haridust; sõnumite ja kirjavahetuse saladust; liikumisvabadust, mida võib kitsendada vaid kohtu või siis arsti poolt; ilma sõjariistadeta koosoleku- ja ühinemisvabadust; streigivabadust võib piirata ,,avaliku julgeoleku huvides''; ettevõtete avamise vabadus.[3] Eestis elavatele vähemusrahvustele antakse põhiseadusega õigus oma ,,rahvuskultuurilistel ja hoolekande eesmärkidel''

1.,,Riigi Teataja'' 1920,9.august,nr.113-114.

2.samas.

3.samas.

luua autonoomseid asutusi./klausliga - kui nad vastu ei käi riigi huvidele./[1] Sakslastel, venelastel ja rootslastel lubatakse riiklike asutuste poole pöördudes kasutada emakeelt. Nendes kohtades, kus enamuse moodustab vähemusrahvusest elanikkond, võib kohaliku omavalitsuse asjaajamise keeleks olla selle vähemusrahvuse keel. Kodanliku riigi konstitutsioonis on loomulikult fikseeritud eraomanduse, kui riigi aluse puutumatus. Siin on ka võimalus jäetud eraomandi võõrandamiseks ,,üleüldistes huvides ja seaduse põhjal.[2] §25 kuulutab Eesti Vabariigi majanduselu sihiks ,,inimeseväärilise ülespidamise kindlustamise.'' See lubatakse saavutada vastavate seadustega, mis ,,käivad harimiseks maasaamise, eluaseme- ja töösaamise, samuti ema-ja töökaitse ning nooruse, vanaduse, töövõimetuse või õnnetuse puhul tarviliku toetuse saamise kohta.[3] Kodanikuõiguste peatüki viimane paragrahv annab ,,erakorraliste kitsenduste'' näol võimaluse tühistada kõik eelpooltoodud õigused ja vabadused ,,seaduslikus korras kindla tähtajani kuulutatud kaitseseisukorra puhul.[4] Vabariigi põhiseaduse viimane, kümnes peatükk lubab põhiseadust muuta ainult rahvahääletuse korras, kusjuures kavatsetavatest muudatustest peab elanikkonnale teatama kolm kuud enne referendumi läbiviimist.[5]

I.,,Riigi Teataja'' 1920,9.august,nr.II3-II4.
2.samas.
3.samas.
4.samas.
5.samas.

1920.aasta 27-29.novembril toimunud Riigikogu valimiste tulemused avaldati „Riigi Teatajas" sama aasta 20.detsembril. Sellega lõppesid ka Eesti Asutava Kogu volitused ja 20.detsembril toimunud viimasel koosolekul kuulutas J.Seljamaa Asutava Kogu „suure ja vastutusrikka töö" lõppenuks.[1] 21.detsembril jõustus ka Asutava Kogu poolt välja töötatud ja vastuvõetud Eesti Vabariigi põhiseadus. Selle aktiga vormistati lõplikul kujul kodanluse diktatuur Eestis.

Kodanlik klassidiktatuur kehtestati parlamentaarse vabariigi kujul, kuna rahvahulkade võitlus sundis kodanlust loobuma avalikust vägivallast.[2] Põhiseaduse võrdlemisi demokraatlik välisilme oli tingitud klassijõudude vahekorrast Eestis ja eriti asjaolust, et kodanlus pääses võimule alles pärast klassisõda.[3]

„Kõige demokraatlikuma põhiseaduse" kehtimise tingimustes lavastati Eesti töörahvaga arveteõiendamiseks ainuüksi 1920-1924 aastail üle 70 poliitilise protsessi ja suleti massiliselt töölisajalehti. /1921.a.detsembrist kuni 1923.a. detsembrini sulges kodanlus 16 ajalehte./[4]

---

1. Asutava Kogu protokollid. 5.istungjärk,v.648.
2. E.Rannik. Kodanliku Eesti omavalitsus.....lk.13.
3. Eesti NSV ajalugu. III.osa,Tallinn,1970,lk.225
4. H.Saarniit. Eesti töörahva revolutsiooniline võitlus...lk.9.

Põhiseadusega deklareeritud õiguste kasutamisega saavutas Eesti proletariaat siiski teatud määral soodsamad võitlustingimused. Näiteks saadi ühinemisvabadusele toetudes luua rohkearvuliselt uusi legaalseid organisatsioone - spordiseltsid ,,Herkules'' ja ,,Spartakus'' ning Ülemaaline Noorproletaarlaste Ühing jt.[1]

Kodanlike ringkondade reaktsioonilisem osa avaldas oma rahulolematust põhiseadusega ja juba 1924.aastal tehti esimene katse põhiseaduse muutmiseks.[2] Peamiseks puuduseks põhiseaduse juures nimetati parlamentarismi.

1920. aastal vastuvõetud põhiseadus kehtis kuni 1933.a. oktoobrini, millal vapsidel õnnestus referendumil läbi suruda põhiseaduse muutmise reaktsiooniline eelnõu./Vapside eelnõu poolt hääletas 41474 ja vastu 156342 inimest./[3]

1.H.Saarniit. Eesti töörahva revolutsiooniline võitlus...lk.10

2.E.Plotnik. Kodanliku parlamentarismi kokkuvarisemine maailma majanduskriisi aastatel ja fašistliku diktatuuri kehtestamine Eestis /1929-34./. Kandidaadi väitekiri. 1954.lk.187.

3.samas,lk.257.

LÕPPSÕNA.

20.sajand tõi Eesti majandus- ja poliitikaellu suured muutused. Selleks ajaks on lõpulejõudmas rahvusliku kodanluse kui klassi kujunemisprotsess, millega kaasneb Eesti kodanluse võitluse algus poliitilise võimu kättevõitmise eest. Esimese poliitilise parteina tekib 1905.a. lõpul Lõuna-Eesti külakodanluse huvide teenistuses seisev Eesti Rahvameelne Eduerakond. 1917. luuakse reaktsiooniline Eesti Maarahva Liit, väikekodanlike parteidena Eesti Sotsialistide-revolutsionääride Partei ja Eesti Tööerakond. Samal aastal loovad Eesti menševikud Eesti Sotsiaaldemokraatliku Tööliste Partei. Alustanud 1905. aastal kitsapiirilise autonoomia nõudega, jõuab kodanlus Veebruarirevolutsiooni järel juba föderalismi positsioonidele. Venemaast peab saama föderalistlik demokraatlik vabariik, mille koosseisus loodetakse saada kõige ulatuslikumat vabadust ja sõltumatust keskvõimust, mis annaks Eesti kodanlusele õiguse kasutada majandus- ja poliitikaelu oma klassihuvide rahuldamiseks. Nendele

soovidele tõmbab kriipsu peale Suur Sotsialistlik Oktoobri-revolutsioon, mille tulemusena kehtestatakse proletariaadi diktatuur ka Eestis. Nüüd asub kodanlus ette valmistama töölisklassi võimu kukutamist ja selle asemele kodanliku vabariigi loomist. Saksa okupatsiooni tulemusena kukutati Eestis töölisklassi võim. Okupantide lahkumisel anti nende poolt võim üle Eesti kodanlusele, kes suutis seda kindlustada vaid imperialistlike suurriikide abiga . 1918.aasta lõpul kuulutatakse välja Eesti Asutava Kogu valimised, mis viiakse läbi järgmise aasta aprillis. Asutava Kogu peaülesandeks pidi saama vastloodud Eesti Vabariigi juriidiline vormistamine. Eesti Asutava Kogu valimistel saavutasid ülekaaluka võidu pahempoolsete loosungite all esinenud parteid - Eesti Sotsiaaldemokraatlik Tööliste Partei ja Eesti Tööerakond. 23.aprillil kokkutulnud Asutav Kogu seadis ühe põhiülesandena enda ette Eesti Vabariigi konstitueerimise. See protsess viidi läbi kahes etapis - esialgu töötati välja ajutine põhiseadus ja asuti seejärel koostama alalist. Ajutine põhiseadus ehk Vabariigi valitsemise ajutine kord võetakse vastu 4.juunil 1919.aastal ja jõustus 9.juulil. Maanõukogu poolt esitatud projekti aluseks võttes lootis kodanlus selle äärmiselt reaktsioonilise eelnõu projekti läbisurumisega saada endale vabad käed arveteõiendamiseks

töölisklassiga. Asutaval Kogul tuli aga arvestada varem antud lubadustega ja keerulise sisepoliitilise olukorraga, ja seetõttu võetakse ajutine põhiseadus vastu küllaltki demokraatlikuna. Selles on deklareeritud ulatuslikke demokraatlikke vabadusi ja kehtestatud parlamentarismi printsiibid. Vabariigi valitsemise ajutisse korda lisatakse aga peagi §12-a., millega Vabariigi valitsusele antakse õigus ,,rutulise iseloomuga'' seadusandluse teostamiseks. Selle täiendava paragrahvi vastuvõtmine on kompromissiks parlamentarismi pooldajate ja nn.tugeva võimu soovijate vahel. Tegelikult eksisteeris ajutine põhiseadus vaid paberil, kuna väljakuulutatud sõjaseisukord andis võimaluse ignoreerida kõiki sellega pidulikult väljakuulutatud vabadusi ja õigusi.

Põhiseaduse väljatöötamisele asuti 1919.a. sügisel. Põhiseaduse komisjon esitas eelnõu projekti Asutavale Kogule 27.mail 1920.aastal. Nagu põhiseaduse komisjonis, nii ka Asutavas Kogus toimusid kõige suuremad vaidlused võimuküsimuses. Pikkade arutluste tulemusel jäid siingi võitjateks parlamentarismi pooldajad. Üldjoontes ei erine Eesti Vabariigi põhiseadus teiste selleaegsete kodanlik-demokraatlike vabariikide konstitutsioonidest. Selles fikseeritud eraomandi puutumatuse õigusega antakse majan-

duslik võim ja selle loomuliku tulemusena ka poliitiline võim seaduslikult kodanlusele. Positiivse momendina tuleb märkida laialdaste kodanlik-demokraatlike vabaduste fikseerimist põhiseaduses.

Sotsialistlike loosungitga valimistel esinenud parteid - Eesti Sotsiaaldemokraatlik Tööliste Partei ja Eesti Tööerakond - asendasid Eesti Asutavas Kogus sotsialistlikud loosungid „täieliku demokraatia" nõudega. Nende parteide toetusel suutis kodanlus kindlustada oma diktatuuri. Pahempoolsete erakondade „teeneks" võib pidada kodanluse klassidiktatuuri varjamist demokraatia sildiga, kuna kodanlike parteide - maaliit, rahvaerakond ja ka kristlik rahvaerakond - sooviks oli kehtestada avalik terrorirežiim. Asutava Kogu poolt vastuvõetud Eesti Vabariigi põhiseadus kehtis Eestis 1920.a. detsembrist kuni 1933.a. oktoobrini.

Р е з ю м е.

В январе-феврале 1919 года при поддержке интервентов буржуазия добилась в Эстонии военного превосходства, которое сопровождалось массовым белом террором. Однако политическая власть буржуазии все же была неустойчивой.

Для укрепления своей власти буржу азные партии стали теперь интенсивно искать путей для распространения своего влияния и расширения социальной базы. Проявлением буржуазной лжедемократии было объявление выборов в Эстонское учредительное собрание 5-7 апреля 1919 г.

В ходе предвыборной кампании буржуазным и мелкобуржуазным партиям удалось обмануть народные массы, и в выборах приняли участие около 457000 избирателей. Две трети всех голосов были поданы за "социалистические" партии. (Социал-демократы получили 41 место, трудовая партия 30 мест и эссеры 7).

В таком составе собралось Эстонское учредительное собрание 23 апреля 1919 г. и объявило своей основной задачей вырабатывание конституции. Эстонской Республики, что и было проведено в двух этапах с 1919 по 1920 год. В начале вырабатывалась Временная конституция, которая была принята в учредительном собрании 4 июня. Проект данной Временной конституции был подготовлен Комиссией Земского Совета. Буржуазные партии - Земледельческий союз и Эстонская народная партия - надеялись, что после принятия данного, в высшей степени реакционного проекта,

им удастся получить свободные руки для организования репрессий против пролетариата. Но комиссия, выбранная учредительным собранием, не оправерила после длительных дискуссий первичный вариант проекта и внесла в него целый ряд важных дополнений, после введения которых данный проект стал намного демократичнее (напр. был введен принцип парламентаризма). Причинами этих изменений были предвыборные обещания достигших большинства т.н. социалистических партий и сложная внутриполитическая обстановка. Последний проект без принципиальных изменений и был принят учредительным собранием. Но, к сожалению, существовала данная временная конституция практически только на бумаге, так как объявленная военная обстановка дало буржуазии право игнорировать временную конституцию.

К вырабатыванию основной конституции приступили осенью 1919 г. Комиссия конституции представила проект учредительному собранию 20 мая 1920 года. По вопросу власти победу опять одержали сторонники парламентаризма (социал-демократы). В своей основе Конституция Эстонской Республики была похожа на конституции других буржуазно-демократических республик.

С фиксацией неприкосновенности частной собственности конституция дала законную власть и вместе с этим и политическую власть буржуазии.

Данная конституция действовала в Эстонии с декабря 1920 г. до октября 1933 г.

KASUTATUD ALLIKMATERJAL:

1.Asutava Kogu protokollid.I-5.istungjärk,Tallinn,1919-1920.

2.Eesti NSV ORKA.f.15.n.2,sü.360, 372-376, 415-416, 1020.

3.Eesti Asutava Kogu valimisseadus.Tallinn,1918.

4.Eesti Maarahva Liit.Teejuht.Tartu,1917.

5.Eestimaa Kommunistliku Partei I Kongress.
Dokumente ja materjale.Tallinn,1960.

6.Eesti Sotsiaaldemokraatliku Tööliste Partei programm.
Tallinn,1917.

7.Eesti Tööerakonna eeskava, juhtmõtted ja põhjuskiri.
Tallinn,1917.

8.H.Kruus.Eesti poliitiliste erakondade programmid.
Tartu,1917.

9.Mida peab maatamees ja tööline Asutava Kogu valimistel
teadma.Tallinn,1919.

10.Mille eest võitlevad sotsialistid-revolutsionäärid.
Tartu,1917.

11.G.Suits.Eesti Töövabariik.Tallinn,1918.

12.A.Rei ja K.Ast.Mida peab rahvas Asutavalt Kogult
nõudma.Tallinn,1918.

13.,,Riigi Teataja''

PERIOODIKA:

1.,,Edasi'' 1917.

2.,,Maaliit'' 1919.

3.,,Postimees'' 1907.

4.,,Sotsiaaldemokraat'' 1919.

5.,,Uudised'' 1905.

6.,,Vaba Maa'' 1919.

7.,,Võitlus'' 1919.

KIRJANDUS:

1.Eesti biograafiline leksikon.Tartu,1929.

2.Eesti Entsüklopeedia.Tartu,1933.

3.Eesti NSV ajalugu.III. osa, Tallinn,1970.

4.Eesti Maarahva Liit Eesti Vabariigi loomisel.Tallinn,1919.

5.A.Helbe.Esseeride tegevusest Eestis Oktoobrirevolutsiooni võidu ja Nõukogude võimu kindlustamise perioodil.Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised.Eesti NSV ajalugu nr.4,1971.

6.V.Kingissepp.Kellele iseseisvus, kellele ike.Tallinn,1946.

7.H.Kruus.Vahid kodanluse Siioni müüril.Tallinn,1920.

8.Ed.Laaman.Eesti iseseisvuse sünd.Tartu,1936.

9.Ed.Laaman.Eesti rahva ajalugu.Lisaköide I.Tartu,1932.

10.Ed.Laaman.Erakonnad Eestis.Tartu,1934.

11.H.Lebbin.Sotsiaaldemokratismi pankrot Eestis.Tallinn,1970.

12.M.Martna.Eestimaa autonoomia ja sotsiaaldemokraatia. Tartu,1917.

I3.M.Martna.Mälestused iseseisvuse võitluspäevilt. Tallinn,1927.

I4.H.Saarniit.Eesti töörahva revolutsioonilind võitlus Nõukogude võimu taaskehtestamise eest aastail 1920-24. Tallinn,1956.

I5.H.Saarniit.Kodanlik Eesti sõjajärgse revolutsioonilise kriisi aastail./1920-1924./Tallinn,1958.

I6.J.Saat.Kommunistide võitlus kodanlik-natsionalistlike parteide vastu Eestis.Tallinn,1953.

I7.K.Siilivask.Eesti töörahva võitlus imperialistliku interventsiooni ja kodanliku diktatuuri vastu kodusõja aastail./1918-1920/. Kandidaadi väitekiri.Tartu,1954.

I8.K.Siilivask.Kapitalismi arenemine ja kodanlik-demokraatlik rahvuslik liikumine Eestis 19.saj. II.poolel. Tartu,1969.

I9.K.Siilivask.Kodanlike parteide pettemanöver Eesti Asutava Kogu valimistel.Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, Eesti NSV ajaloo küsimusi nr.4.1965.

20.K.Siilivask.Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis.Doktoriväitekiri.Tartu,1967.

21.Punased aastad.Tartu,1932.

22.E.Plotnik.Kodanliku parlamentarismi kokkuvarisemine maailma majanduskriisi aastatel ja fašistliku diktatuuri kehtestamine Eestis /1929-34/.Kandidaadi väitekiri, Tartu,1954.

23.E.Rannik.Kodanliku Eesti omavalitsus kodanluse diktatuuri teenistuses.Tallinn,1957.

24.P.Vihalem.Eesti kodanlus imperialistide teenistuses. /1917-1920/.Tallinn,1960.

25.P.Vihalem.Valimised kodanlikus Eestis.Tallinn,1963.

26.С.Салычев.Прошлое и настоящее социалдэмократий. Москва,1968.

SISUKORD:

Sissejuhatus. lk.3

I.peatükk.

Eesti Asutavas Kogus esindatud parteidest. lk.6

II.peatükk.

Eesti Asutava Kogu poolt väljatöötatud Vabariigi valitsemise ajutine kord. lk.26

III.peatükk.

Asutava Kogu tegevusest Eesti Vabariigi põhiseaduse väljatöötamisel. lk.54

Lõppsna. lk.76

Resümee /vene keeles/ lk.80

Kasutatud allikmaterjal,

perioodika ja kirjandus. lk.83

Sisukord. lk.86